

DE GELIJKHEID VAN MAN EN VROUW EN HET BURGERLIJK WETBOEK

door Johan GERLO
Assistent aan de V.U.B.

INLEIDING

1. Man en vrouw zijn niet gelijk. Zij verschillen niet alleen fysisch, maar ook psychisch. Die feitelijke ongelijkheid van man en vrouw vindt ook haar weerslag in het recht. De zwangerschap van de vrouw geeft aanleiding tot specifieke juridische regels, zowel in het sociaal recht — zie de wetsbepalingen terzake zwangerschapsverlof, kraamgeld, kinderbijslag —, in het strafrecht — zie de veelbesproken abortuswetgeving — als in het burgerlijk recht: voor het bewijs van de moederlijke en de vaderlijke afstamming gelden noodzakelijkerwijze verschillende regels.

2. Omdat in bovenvermelde wettelijke beschikkingen de ongelijke juridische behandeling onvermijdelijk is, gaat het daar echter niet om een juridische discriminatie.

Van juridische discriminatie tussen man en vrouw kan er slechts sprake zijn als man en vrouw door de wet ongelijk behandeld worden daar waar een gelijke behandeling mogelijk was.

Een onderscheid dient dan nog gemaakt te worden tussen formele discriminatie en materiële discriminatie, tussen discriminatie met en discriminatie zonder juridische weerslag.

Voorbeelden van louter formele discriminatie vinden we in het burgerlijk wetboek in de artikels waar sprake is van „goed huisvader” (1), „bestemming door de huisvader” (2), „stamvader” (3).

(1) Zie artikels 601, 627, 1137, 1728, 1880 en 1962 B.W.

Hier kan de uitdrukking „als een goed huisvader” telkens gewijzigd worden in de zin van „als vereist voor een goed beheer”.

(2) Artikel 692 B.W. en 698 B.W. Het begrip „bestemming door de huisvader” kan vervangen worden door de uitdrukking „bestemming van de eigenaar”.

(3) Artikels 726 B.W. en 728 B.W. handelen over de „stamvader”, term die kan vervangen worden door de term „stamouder”.

Artikels 737 en 738 B.W. houden eveneens een formele discriminatie in, waar er sprake is van de in het erfrecht bestaande graden tussen de „zoon” en de „vader”, de „kleinzoon” en de „grootvader”, tussen twee „broers”, „oom” en „neef”, „volle neven”.

Die termen dienen telkens vervangen door „kind” en „ouder”, „kleinkind” en „grootouder”, „twee broers of zusters”, „oom en tante” tegenover „neef en nicht”, „volle neven en nichten”.

Ons interesseert hier verder alleen de materiële discriminatie waarvan de vrouw in het burgerlijk wetboek nog steeds het slachtoffer is.

3. Sedert de vroege oudheid bekleedt de vrouw maatschappelijk een mindere positie dan de man (1).

Bekend zijn de uitspraken van de Griekse wijsgeer Aristoteles (384-322 v.C.) „Een man is nog laf als hij zo moedig is als een vrouw” (2) en van de blijspeldichter Aristophanes (445-385 v.C.) „Niets is erger dan een vrouw, behalve nog een vrouw”.

Zowel in het oude Griekenland als in het oude Rome bleef de vrouw, ondanks een zekere evolutie naar meer autonomie, de ondergeschikte van de man. De Romeinse vrouw bleef onder het gezag van haar vader indien ze huwde „sine manu” en kwam onder het gezag van haar man in geval van huwelijk „cum manu”. In de oudheid was de vrouw nergens zo onafhankelijk als in Egypte, waar zij, in de periodes van individualisme, beschouwd werd als de gelijke van de man (3).

4. Het Christendom bracht geen verbetering van de positie van de vrouw.

Clemens van Alexandrië (150-215 n.C.) schreef: „Iedere vrouw zou moeten blozen bij de gedachte een vrouw te zijn”. De brieven van apostel Paulus behoeven ook geen commentaar: „Ik sta niet toe dat de vrouw onderricht geeft of meestert over de man. Ze moet zich

(1) Het is ons niet mogelijk lang bij de historiek van het statuut van de vrouw te blijven stilstaan. Daarvoor verwijzen we naar de tweedelige uitgave van de „Société Jean Bodin”, *La Femme*, Brussel 1959-1962 met ondermeer bijdragen van :

PIRENNE, J., *Le statut de la femme dans l'Ancienne Egypte*, I, blz. 63 e.v.

PRÉAUX, C., *Le statut de la femme à l'époque hellénistique*, I, blz. 127 e.v.

VILLERS, R., *Le statut de la femme à Rome jusqu'à la fin de la République*, I, blz. 177 e.v.

GAUDEMET, J., *Le statut de la femme dans l'Empire romain*, I, blz. 191 e.v.

ROUSSIER, J., *La femme dans la société islamique*, I, blz. 223 e.v.

GANSHOF, F. L., *Le statut de la femme dans la monarchie franque*, II, blz. 5 e.v.

METZ, R., *Le statut de la femme en droit canonique médiéval*, II, blz. 59 e.v.

GILISSEN, J., *Le statut de la femme dans l'ancien droit belge*, II, blz. 255 e.v.

PORTEMER, J., *Le statut de la femme en France, depuis la réformation des coutumes jusqu'à la rédaction du Code civil*, II, blz. 447 e.v.

LEPOINTE, G., *La femme au XIXe siècle en France et dans le monde de l'Europe occidentale*, II, blz. 499 e.v.

HÉMARD, J., *Le statut de la femme en Europe occidentale au XXe siècle*, II, blz. 515 e.v.

BAETEMAN, G., *Le statut de la femme dans le droit belge depuis le code civil*, II, blz. 577 e.v.

GWIDZOMORSKI, J., *Le statut de la femme en Europe orientale à l'époque contemporaine*, II, blz. 689 e.v.

(2) In tegenstelling tot Aristoteles stond die andere grote Griekse wijsgeer Plato wel gunstig tegenover de emancipatie van de vrouw.

(3) Zie PIRENNE, J., o.c., blz. 77. In de feodale periodes werd ze als onbekwame behandeld.

stilhouden, want Adam werd het eerst geschapen, daarna Eva. Ook werd Adam niet misleid, maar de vrouw werd bedrogen en kwam ten val" (1). Veel later doceert ook Thomas van Aquino (1225-1274) dat de man een volkomen, de vrouw een onvolkomen wezen is (2).

5. Richelieu (1585-1642) verkondigt: „Il faut avouer que comme une femme a perdu le monde, rien n'est plus capable de nuire aux Etats que ce sexe ... les meilleurs pensées des femmes étant presque toujours mauvaises ..." (3).

Molière (1622-1673) legt een akteur in zijn toneelstuk „L'école des femmes" (4) volgende woorden in de mond: Votre sexe n'est la que pour la dépendance. Du côté de la barbe est la toute puissance".

Verlichte geesten als Voltaire (1694-1778) (5) en Rousseau (1712-1778) (6) blijven in de 18e eeuw de man als superieur beschouwen.

6. De Franse revolutie heeft, ondanks de gelijkheidsleuze, weinig aan de vrouwelijke status veranderd. Napoleon kon het zich dan ook gemakkelijk veroorloven te bevelen „Madame vous ne sortirez pas, Madame, vous n'irez pas à la comédie". Het is slechts met het Marxisme dat de gelijkheid van man en vrouw theoretisch volledig geformuleerd werd en na de Russische oktoberrevolutie dat de emancipatietheorie van de Marxisten in praktijk gebracht werd. In de Oost-Europese staten is de juridische emancipatie van de vrouw op heden dan ook voltooid.

7. Het is tijd dat van de volledige juridische emancipatie van de vrouw nu ook in ons land werk gemaakt wordt (7).

(1) Eerste brief aan Timotheus, II, 11-14; zie ook de brief aan de Efeziërs, V, 21-24 en de eerste brief aan de Corinthiërs, XI, 3-11. Zie METZ, R., o.c., blz. 66-67.

(2) Zie METZ, R., o.c., blz. 76.

(3) RICHELIEU, *Testament politique*, uitg. L. André, Paris, 1947, hoofdstuk „Le conseil du prince", blz. 300-301.

(4) In de tweede scène van het derde bedrijf.

(5) Dictionnaire philosophique, T.W. Femmes (Œuvres, éd. Garnier, Paris, 1879, t. XIX, blz. 98): „Il a d'ordinaire beaucoup de supériorité par celle du corps et même de l'esprit. On a vu des femmes très savantes comme il en fut de guerrières, mais il n'y en a jamais eu d'inventrices".

(6) *Emile*, boek V (Œuvres, nieuwe uitg. Paris 1852, II, blz. 721): „O Sophie... en devenant votre époux, Emile est devenu votre chef, c'est à vous d'obéir; ainsi l'a voulu la nature...".

(7) Dit artikel werd geschreven vóór de wet van 24 juni 1976 betreffende de wederzijdse rechten en verplichtingen van de echtgenoten en de huwelijksvermogensstelsels gestemd werd. Het schetst de toestand van het Belgisch recht vóór het in voege treden van deze wet, die overigens op het ogenblik van de verbetering der drukproeven (augustus 1976) nog niet in het staatsblad werd gepubliceerd.

De ontvoogdingsgedachte is één van de opvallende karaktertrekken van de evolutie van het recht (1). De ontvoogding van de vrouw, meer bepaald de gehuwde vrouw is er een onderdeel van. Elke emancipatiebeweging streeft naar sociale gelijkstelling, naar „de principiële en praktische bereikbaarheid van gelijke mogelijkheden” (2).

Voor de praktische bereikbaarheid van gelijke mogelijkheden moet niet alleen het inrichten van een uitgebreid net van kinderdagverblijven zorgen maar ook het economisch herwaarderen van de taak van de huisvrouw. De „Doppelverdienstehe” (3) zal de „Hausfrauehe” allicht verdringen, maar niet dadelijk (4).

8. In het burgerlijk recht is zelfs de principiële gelijkheid van man en vrouw nog niet volledig verwezenlijkt. Deze studie heeft tot doel voorstellen te formuleren tot opheffing van alle in het burgerlijk wetboek ten aanzien van de vrouw bestaande discriminaties.

Achtereenvolgens worden handelingsbekwaamheid, huwelijksvermogensrecht, erfrecht en ouderlijke macht behandeld.

Op de twee eerste terreinen is de juridische gelijkheid van man en vrouw nog niet verwezenlijkt. Op het gebied van de ouderlijke macht is die gelijkheid van zeer recente datum, en de praktische uitwerking ervan onbevredigend. Op gebied van erfrecht bestaat er al eeuwen geen discriminatie man-vrouw meer, maar wel een discriminatie van de echtgenoten ten overstaan van de bloedverwanten, waarvan de weduwe het grootste slachtoffer is (5).

(1) DEKKERS, R., *Le droit privé des peuples*, Brussel 1953, blz. 398.

(2) Definitie van VAN DOORN, J. A. A. geciteerd door ENGELS, W., *De problematiek rond de vrijmaking van de vrouw*, R.W., 1973-1974, 789.

(3) Er waren in 1971 in België 1.187.000 werkende (gehuwde en niet-gehuwde) vrouwen tegenover 932.825 tien jaar vroeger: een stijging van 25 % (*Impact*, april 1973, nr. 61). Zie ook STASSART, J., *La population féminine active en Belgique*, bijlage bij RENARD, C., *Le régime matrimonial de droit commun*, Brussel 1960.

(4) Zowel buitenhuis als thuis neemt de rol van de vrouw toe: in de maatschappij doordat een steeds groter aantal vrouwen een beroep uitoefent, thuis door de evolutie van de uitgebreide familie als produktieëenheid naar het gezin als consumptieëenheid, waarover de vrouw de leiding heeft omdat ze beslist over de alledaagse uitgaven voor de echtgenoten en kinderen.

(5) Zowel kwantitatief, omdat er veel meer weduwen dan weduwnaars zijn, als kwalitatief, omdat vele weduwen geen eigen inkomsten hebben.

DEEL I

HANDELINGSBEKWAAMHEID (1)

9. Het probleem van de handelingsbekwaamheid van de vrouw stelt zich als het ware trapsgewijze: een onderscheid dient gemaakt te worden tussen:

- de niet-gehuwde vrouw
- de gehuwde vrouw
- de onder gemeenschap van goederen gehuwde vrouw

Sedert de wet van 30 april 1958 zijn ze alle handelingsbekwaam, voor de onder gemeenschap van goederen gehuwde vrouw blijft die handelingsbekwaamheid vrij theoretisch.

In dit deel worden niet alleen de handelingsonbekwaamheid *sensu stricto*, maar alle „materiële” discriminaties waarvan de vrouw in het burgerlijk wetboek het slachtoffer is, besproken.

(1) Bibliografie

- BAETEMAN, G., LAUWERS, J.P., *Les devoirs et droits des époux*, Brussel, 1960.
- BAETEMAN, G., *Overzicht van de wet van 30 april 1958 betreffende de wederzijdse rechten en plichten van de echtgenoten en van enkele rechtsproblemen door haar toepassing gesteld* R.W., 1958-1959, 1017 e.v.
- BAETEMAN, G., *De bekwaamheid en de bevoegdheid van de gehuwden*, in *Gezinsrecht*, Gent, 1975, blz. 79-116: *De voorbehouden goederen*, in *Gezinsrecht*, Gent, 1975, blz. 131-146.
- BOURGEAUX, W., *La loi du 30 avril 1958 relative aux droits et devoirs respectifs des époux*, J.T., 1959, blz. 74 e.v.
- CASMAN, H., *Het huishoudelijk mandaat*, in *Gezinsrecht*, Gent, 1975, blz. 117-130.
- CLITS, J. E., *Het huishoudelijk mandaat van de gehuwde vrouw*, R.W., 1968-1969, 1633.
- DAVID-CONSTANT, S., *La condition juridique de la femme*, *Histoire d'une décolonisation*, J.T., 1971, blz. 375-381.
- DE BUSSCHERE, C., *Een mini-huwelijk met drie: de man, de vrouw en de rechter*, *Jura Falconis*, lente 1973-1974, blz. 331-362.
- DELVA, W., *De bekwaamheid van de gehuwde vrouw sinds de wet van 30 april 1958*, R.W., 1958-1959, 318 e.v.
- DELVA, W., *Is de man nog wel hoofd van het gezin?* T.Not. 1959, blz. 81 e.v.
- DELVA, W., *Het civielrecht, inzonderheid het familierecht gisteren, vandaag en morgen*, R.W., 1973-1974, 562 e.v.
- DELVA, W., *Opties voor een moreel verantwoord huwelijksrecht*, in *Recht in beweging*, opstellen aangeboden aan Prof. Mr. Ridder R. Victor, blz. 309-317.
- DONNAY, M., *Loi du 30 avril 1958 relative aux droits et devoirs respectifs des époux. Commentaire*, *Rec. gen. enr.*, 1958, nr. 19.979, blz. 257 e.v.
- DUBRU, M., *L'égalité civile des époux dans le Mariage*, Brussel, 1959.
- DURIEUX, A., *La condition de la femme mariée*, Brussel, 1966.
- ENGELS, W., *De problematiek rond de vrijmaking van de vrouw*, R.W., 1973-1974, 785.
- ERNST-HENRION, M., DALCQ, J., *La femme, pierre d'angle de la famille de demain*, Brussel, 1975.
- FRANCK, G., *Over de gelijkstelling van man en vrouw*, R.W., 1973-1974, 801.
- HAYOIT DE TERMICOURT, R., *La femme devant la loi civile*, P.P., 1939, blz. 1 e.v.
- KIRCKPATRICK, J., *La capacité et les pouvoirs des femmes mariées belges depuis les lois du 30 avril 1958 et 22 juin 1959*, J.T., 1960, blz. 1 e.v.

DE NIET-GEHUWDE VROUW (1)

10. De niet-gehuwde vrouw is volledig handelingsbekwaam van bij de invoering van het burgerlijk wetboek in 1804. Zij staat in het burgerlijk wetboek op gelijke voet met de man, op één uitzondering na: de commoriëntenleer in het erfrecht. Wanneer verschillende personen die wederkerig tot elkaars erfenis zijn geroepen, bij een zelfde gebeurtenis omkomen, zonder dat men kan uitmaken wie van hen het eerst is gestorven, wordt het *vermoeden van overleving* bepaald naar de omstandigheden van het feit en, bij gebreke daarvan, naar het *weerstandsvermogen volgens leeftijd of geslacht* (art. 720 B.W.).

Indien zij die samen zijn omgekomen, de leeftijd van vijftien jaren hadden bereikt, maar jonger dan zestig jaar waren, *wordt de man altijd vermoed het langst te hebben geleefd, wanneer er gelijkheid van leeftijd is, of wanneer er niet meer dan één jaar verschil bestaat* (art. 722 B.W.).

De commoriëntenleer houdt een volledig arbitraire discriminatie in ten nadele van de vrouw.

11. Een wetsvoorstel voor het eerst bij de Senaat ingediend op 17 oktober 1973 en opnieuw ingediend op 14 mei 1974 (2) strekt ertoe de discriminatie op grond van het verschillend geslacht uit de weg te ruimen. Het lijkt echter verkieslijker de commoriëntenleer volledig te herzien en te vervangen door de tekst van de Beneluxovereenkomst inzake commoriëntes, ondertekend te Brussel op 29 december 1972 (3).

LIMPENS, J., *La capacité de la femme mariée et le régime matrimonial en droit belge*, A.W. Sijthoff, Leiden 1961.

RIGAUX, F., *Où en est l'égalité de l'homme et de la femme en 1970?* A.N.E. 1970, blz. 341-357.

RIGAUX, F., *Les notions de famille et de mariage en droit civil contemporain*, J.T., 1972, blz. 669 e.v.

VIEUJEAN, E., *Pouvoirs et capacité de la femme commune en biens*, Ann. fac. dr. Liège, 1961, 419-452.

VIEUJEAN, E., *La sauvegarde des intérêts familiaux par l'épouse commune en biens*, R.C.J.B., 1964, blz. III e.v.

WECKX, H., *Kanttekeningen bij de emancipatie van de vrouw*, R.W., 1968-1969, 865.

Belgische Vereniging van vrouwelijke juristen, *Ongelijkheden tussen man en vrouw in het Belgisch Recht, Balans en opties*, Standaard uitg. 1975.

COHEN JEHORAM, H., *Gewijzigde maatschappelijke opvattingen in het nieuwe Nederlandse personen- en familierecht*, T.P.R., 1969, blz. 3 e.v.

DE GROOT, G.R., *Nationaliteitsrecht en emancipatie van de vrouw*, N.J., 1975, blz. 782 e.v.

TAN, M.L., *Namenrecht in het licht van de emancipatie van de vrouw*, N.J., 1975, blz. 108 e.v.

(1) Vrijgezel, uit de echt gescheiden of weduwe.

(2) Wetsvoorstel Verdin-Leenaerts, Senaat 1973-1974, nr. 19 en Senaat Buit. zit. 1974, nr. 120.

(3) Maar door België nog niet bekrachtigd.

„Wanneer de volgorde waarin twee personen zijn overleden niet kan worden bepaald, worden die personen geacht gelijktijdig te zijn overleden”.

12. Een andere „discriminatie” ten nadele van de vrouw, de regel dat een vrouw niet kan genoodzaakt worden een voogdij op zich te nemen, werd opgeheven door een wet van 10 maart 1975 (1).

HOOFDSTUK II

DE GEHUWDE VROUW

De gehuwde vrouw is, op één uitzondering na, volledig handelingsbekwaam sinds de wet van 30 april 1958.

AFDELING I

HUIDIGE TOESTAND

13. Een grove discriminatie blijft ten nadele van de gehuwde vrouw bestaan inzake schenkingen. Een gehuwde vrouw kan geen schenking onder de levenden doen zonder de bijstand of de bijzondere toestemming van haar man, of zonder daartoe door de rechter te zijn gemachtigd (art. 905 B.W.).

Een gehuwde vrouw kan wel alleen een schenking aannemen, maar betreft het een schenking van goederen die met hypotheek bezwaard kunnen worden, dan moet de overschrijving ten kantore van de bewaarder der hypotheeken geschieden op verzoek van de man; indien de man deze formaliteit niet vervult, kan de vrouw ze weliswaar zonder machtiging doen verrichten (art. 940 B.W.). Gehuwde vrouwen worden niet in hun recht hersteld tegen het ontbreken van de overschrijving van schenkingen, behoudens hun verhaal op hun echtgenoten, indien daartoe grond bestaat (art. 942 B.W.). Het spreekt vanzelf dat deze discriminaties moeten afgeschaft worden.

14. Buiten het domein van de handelingsbekwaamheid *stricto sensu* bevindt de gehuwde vrouw zich nog in een ondergeschikte positie wat de keuze van de echtelijke verblijfplaats betreft (art. 213 B.W.).

(1) Staatsblad 19 april 1975.

Andere discriminaties, zoals het onderscheid tussen overspel van de vrouw en onderhoud van bijzit in de gemeenschappelijke woning door de man inzake gronden tot echtscheiding (art. 229-230 B.W.), en zoals het toevoegen aan de overlevende moeder-voogdes van een bijzondere raadsman of aan de zwangere toekomstige moeder-voogdes van een curator over de ongeboren vrucht (art. 991-992 B.W.) alsmede de beperkingen inzake voogdij ten nadele van de hertrouwde moeder (art. 399-400 B.W.) werden door recente wetten van respectievelijk 28 oktober 1974 (1) en 10 maart 1975 opgeheven.

AFDELING 2

HISTORIEK VAN 1804 TOT 1958

15. De wet van 30 april 1958 (2) schafte het maritaal gezag en de handelingsonbekwaamheid van de gehuwde vrouw af.

Artikel 213 B.W. anno 1804 bepaalde uitdrukkelijk: „De man is bescherming verschuldigd aan zijn vrouw, de vrouw gehoorzaamheid aan haar man”. De artikels 1124-1125 B.W. beschouwden de vrouw als onbekwaam om contracten aan te gaan.

16. Het eerste ontwerp van het burgerlijk wetboek, door Cambacérès aan de Conventie voorgelegd op 9 augustus 1793 liet dergelijke wending geenszins voorzien.

Het bevestigde, in navolging van de principes van de Franse revolutie, de gelijkheid van man en vrouw, zowel in hun persoonlijke verhoudingen — waarvoor geen bepalingen waren voorzien — als in hun patrimoniale verhoudingen, waar naast de vrijheid van huwelijkscontracten een wettelijk huwelijksstelsel van gemeenschap van goederen werd ingevoerd, onder het gemeenschappelijk beheer van beide echtgenoten: voor beschikkingsdaden moesten ze gezamenlijk optreden, voor beheersdaden konden ze afzonderlijk optreden.

Terecht verklaarde Cambacérès in zijn voorwoord dat de gelijkheid alle handelingen van het sociale leven zou moeten beheersen (3).

Het tweede ontwerp Cambacérès werd op 9 september 1794 voorgelegd en had eenzelfde inhoud.

(1) Staatsblad 29 november 1974.

(2) Staatsblad 10 mei 1958.

(3) FENET, P., *Recueil complet des travaux préparatoires du Code civil*, Paris, Ducessois 1827, I, blz. 4-5.

Het derde ontwerp Cambacérès in 1796 aan het Directoire voorgelegd bracht de kentering: over de persoonlijke verhoudingen der echtgenoten wordt niet gehandeld, maar de man beheert de gemeenschap (1).

Het vierde ontwerp van het burgerlijk wetboek door Jacqueminot op 21 december 1799 ingediend, voerde voor het eerst de maritale macht in: een hoofdstuk „Des droits du mari” werd ingelast. De man beheert verder de gemeenschap (2). Het vijfde en laatste ontwerp opgesteld in opdracht van de Consuls door een Commissie samengesteld uit Tronchet, Portalis, Maleville en Bigot de Préameneu, werd tenslotte de Code Civil van 1804. Het overwicht van de man wordt bevestigd; aan de maritale macht wordt een idee van bescherming van de vrouw toegevoegd. Het hoofdstuk „Des droits du mari” wordt: „Des droits et devoirs respectifs des époux”.

In zijn voorwoord schrijft Portalis: „L'autorité maritale est fondée sur la nécessité de donner dans une société de deux individus, la voix pondérative à l'un des associés et sur la prééminence du sexe auquel cet avantage est attribué ... l'administration du mari doit être sage et sa surveillance modérée, l'influence du mari se résout bien plus en protection qu'en autorité” (3).

17. De maritale macht, ingesteld door het burgerlijk wetboek, berustte aldus op drie peilers:

- a. de natuurlijke superioriteit van de man (inferioriteit van de vrouw: „*imbecillitas sexus*”)
- b. elke vereniging heeft een baas nodig („*husband and wife are one and the husband is that one*”)
- c. de vrouw heeft bescherming nodig („*fragilitas sexus*”).

18. De wet van 20 juli 1932 behield de principes van de maritale macht en van de handelingsonbekwaamheid van de gehuwde vrouw: noch artikel 213 B.W., dat artikel 213a werd, noch de artikels 1124-1125 B.W. werden gewijzigd.

Wel werden deze principes door uitzonderingen getemperd en werd van een gelijkheid tegenover misbruiken gewaagd (4).

(1) FENET, P., o.c., blz. 156.

(2) FENET, P., o.c., blz. 333.

(3) FENET, P., o.c., blz. 486 en 504.

(4) DE PAGE, H., *Traité élémentaire de droit civil belge*, I, nr. 714, 5°.

19. De grote ommekeer bracht de *wet van 30 april 1958*.

Bleef in 1932 het overwicht van de man de regel, de gelijkheid van man en vrouw de uitzondering, in 1958 werd de gelijkheid de regel, het overwicht van de man de uitzondering.

De maritale macht en de handelingsonbekwaamheid worden afgeschaft.

De man is zelfs niet langer gezinshoofd. In het oorspronkelijk wetsontwerp werd hem die titel wel toegekend, maar tenslotte werd dit begrip terecht als niet juridisch, verouderd en indruisend tegen de gelijkheid van man en vrouw verworpen.

20. De rechtsleer was zeer verdeeld over de opportuniteit van het begrip: zo werd opgeworpen dat de wet, door een gezin zonder gezinshoofd te scheppen, de familie zou vernietigen (1). Het huwelijk mag echter geen hiërarchie zijn, maar moet een condominium zijn, waarbinnen de echtgenoten gelijke rechten hebben (2).

21. In Belgisch recht gingen maritale macht en handelingsonbekwaamheid van de vrouw steeds samen, alhoewel tussen beide geen noodzakelijk verband bestaat (3).

AFDELING 3

WEERSLAG VAN DE WET VAN 30 APRIL 1958

22. De maritale macht werd door procureur-generaal Hayoit de Termicourt in 1939 gedefinieerd als „la prédominance du mari dans le choix du domicile conjugal, dans la direction générale de la famille et, enfin, le gouvernement de la personne de la femme, le contrôle de ses relations, de sa correspondance, en bref, de son activité extra-juridique” (4).

Welke was nu de weerslag van de wet van 30 april 1958 in die verschillende domeinen?

(1) MAZEAUD, H., *Travaux de la Commission de réforme du Code civil*, année 1949-1950, Paris, 1951, p. 49 e.v., p. 65 e.v.; — MAZEAUD, H., *Une famille sans chef*, D. 1951, C., p. 141 e.v. Zo ook in België: RUTSAERT, *La destruction de la famille par la loi*, J.T., 1958, 69 e.v. en DELVA, W., *Is de man nog wel hoofd van het gezin?*, o.c., 81 e.v.

(2) NIBOYET, *Travaux de la Commission de réforme du Code civil*, o.c., blz. 47; — BAETEMAN-LAUWERS, o.c., blz. 71.

(3) In het Muzelmaans recht bijvoorbeeld is de gehuwde vrouw handelingsbekwaam maar staat onder het gezag van haar man.

(4) HAYOIT DE TERMICOURT, R., o.c., P.P. 1939, II.

a. *De echtelijke verblijfplaats*

23. Voor de wet van 30 april 1958 was de woonplaats van de man de echtelijke verblijfplaats. De vrouw was verplicht haar man te volgen (art. 214 B.W. anno 1804). De vrouw had haar wettelijke woonplaats bij de man (art. 108 B.W.).

Sinds de wet van 30 april 1958 heeft de vrouw geen wettelijke woonplaats meer; ze kan een eigen woonplaats hebben, verschillend van die van de man.

24. In het burgerlijk wetboek wordt echter een nieuw begrip ingevoerd: de echtelijke verblijfplaats, waar de echtelijke verplichtingen dienen uitgevoerd. Luidens het nieuwe artikel 213 B.W. wordt de echtelijke verblijfplaats, bij gebreke van overeenstemming tussen de echtgenoten, door de man vastgesteld. De vrouw heeft het recht zich tot de rechtbank van eerste aanleg te wenden, indien er wettige redenen zijn voor de keuze van een andere verblijfplaats. Hier is er dus nog een duidelijke discriminatie ten nadele van de gehuwde vrouw. Het kan niet meer worden aangenomen dat bij gebrek aan overeenstemming de wil van één der echtgenoten zou overheersen. Daarom wordt de volgende tekst voorgesteld: „*De echtelijke verblijfplaats wordt in gemeen overleg door de echtgenoten gekozen. Bij gebrek aan overeenstemming zal de voorzitter van de rechtbank van eerste aanleg, op verzoek van de meest gerede partij, het geschil regelen in het belang van het gezin*” (1).

b. *De algemene leiding van het gezin*

25. Onder gelding van de wet van 20 juli 1932 kon de gehuwde vrouw geen beroep, nijverheidsbedrijf of handelsbedrijf uitoefenen zonder uitdrukkelijke toestemming van haar man (223a) of van de rechtbank van eerste aanleg indien de man zijn toestemming weigerde (223b).

Voortaan heeft iedere echtgenoot het recht een beroep, nijverheids- of handelsbedrijf uit te oefenen zonder toestemming van de andere echtgenoot; de andere echtgenoot heeft het recht zich tot de rechtbank van eerste aanleg te wenden indien hij oordeelt dat zijn zakelijke of stoffelijke belangen of die van de minderjarige kinderen hiervan ernstig nadeel ondervinden (art. 215).

(1) Belgische Vereniging van vrouwelijke juristen, o.c., blz. 20.

26. In de Code civil van 1804 droeg de man alleen bij tot de lasten van de huishouding, sedert 1932 reeds dragen beide echtgenoten bij naar hun vermogen en staat (art. 214-218 B.W.).

27. Door de afschaffing van de artikels 395, 396 en 442bis van het burgerlijk wetboek van 1804 heeft de vrouw niet meer de toestemming van de man nodig om voogd te worden en niet meer de medewerking van de man om die voogdij uit te oefenen.

28. Door de afschaffing van artikel 1029 B.W. kan de vrouw, zonder beperking, uitvoerder van uiterste wilsbeschikkingen worden.

c. Het toezicht op de persoon van de vrouw

29. De man heeft niet langer het alleenrecht om de briefwisseling, de telefoongesprekken, de relaties van zijn vrouw te controleren. De wet van 30 april 1958 schafte artikel 70 van het K.B. van 10 september 1936 af, dat bepaalde dat de briefwisseling geadresseerd aan gehuwde vrouwen aan de bestemming zouden bezorgd worden behoudens verzet van de man.

Twistpunt is nu of dit recht van toezicht afgeschaft (1) of wederzijds (2) geworden is. Een beperkt recht van toezicht lijkt een basis te vinden in de verplichtingen van samenwoning en getrouwheid. Het probleem heeft praktisch belang, b.v. bij het aanvoeren van bewijsmateriaal in een echtscheidingsproces.

AFDELING 4

NATIONALITEIT EN NAAM VAN DE GEHUWDE VROUW

Een bijzonder aspekt vertonen de problemen van de nationaliteit en van de naam van de gehuwde vrouw.

30. *Inzake de naam* van de gehuwde vrouw heeft wettelijk nooit enige discriminatie bestaan. Vermits de familienaam uit de vaderlijke afstamming (3) volgt en dergelijke afstamming niet bestaat tussen echtgenoten, neemt de vrouw door haar huwelijk niet de naam van

(1) VIEUJEAN, E., *Gezinsrecht*, blz. 58.

(2) BAETEMAN, G., LAUWERS, J.P., o.c., blz. 72-73; noot Baeteman onder Rb. Antwerpen, 15 februari 1960 (R.W., 1960-1961, 1198).

(3) Dit is een ander probleem; deze vorm van discriminatie bespreken we onder het hoofdstuk „Ouderlijk gezag”.

haar man. De wettelijke naam van de gehuwde vrouw is en blijft haar eigen naam. In alle officiële stukken en authentieke akten moet ze met die naam aangeduid worden.

Ingevolge een aloude gewoonte mag ze echter in andere stukken of akten de naam van haar man of een samenstelling van beide familienamen gebruiken, zelfs als haar man overleden is, niet als ze uit de echt gescheiden zijn.

Dit gebruik steunt op het traditionele gezag van de man en zou best verdwijnen. Het lijkt een voorrecht — de man heeft niet het recht de naam van zijn vrouw te gebruiken — maar is in werkelijkheid een discriminatie.

31. Dit gebruik heeft in zekere zin toch één wettelijke toepassing gekregen, door de wetten van 1932 en 1958, helemaal buiten de bepalingen omtrent de naam als bestanddeel van de staat der personen, maar in het domein van de beroeps- en handelsbetrekkingen:

De vrouw die afzonderlijk een beroep uitoefent of handel drijft, mag in haar beroeps- of handelsbetrekkingen de naam van haar man enkel met zijn toestemming gebruiken. De man mag de naam van zijn vrouw enkel met haar toestemming bij de zijne voegen.

Artikel 216 B.W. wordt best als volgt hervormd, om beide echtgenoten op volledig gelijke voet te stellen: „*Geen der echtgenoten mag in zijn beroepsbezigheden de naam van zijn mede-echtgenoot gebruiken zonder diens toestemming*”.

32. Inzake nationaliteit is de gehuwde vrouw nog steeds slachtoffer van enige discriminatie.

De artikels 12 en 19 van het burgerlijke wetboek van 1804 bepaalden dat de nationaliteit van de gehuwde vrouw bepaald werd door die van haar man.

De wetten van 15 mei 1922 en 4 augustus 1928, gecoördineerd met de wetten van 30 mei 1927 en 15 oktober 1932 door het koninklijk besluit van 14 december 1932, temperden dit principe: de buitenlandse vrouw, die met een Belg huwt of waarvan de man door nationaliteitskeuze — niet door nationalisatie — de Belgische nationaliteit verkrijgt wordt Belg; de vrouw mag echter die verkrijging verzaken door een verklaring voor de ambtenaar van de burgerlijke stand binnen de 6 maanden na de dag van het huwelijk of de dag waarop de man Belg is geworden. Ook na de ontbinding van het huwelijk kan ze een soortgelijke verklaring doen. De vrouw moet dan wel bewijzen dat ze haar nationaliteit behoudt of herkrijgt, anders zou ze staatsloze worden.

De Belgische vrouw die met een buitenlander huwt en krachtens de vreemde wet de nationaliteit van haar man krijgt, verliest haar Belgische nationaliteit; hetzelfde geschiedt wanneer haar man van Belgische nationaliteit vrijwillig een andere nationaliteit aanneemt en zij krachtens de vreemde wetgeving ook die nationaliteit verwerft.

Zij kan haar Belgische nationaliteit behouden door een uitdrukkelijke verklaring binnen de 6 maanden van het huwelijk of de dag dat de nationaliteit van de man gewijzigd is.

33. Deze beschikkingen zijn niet in overeenstemming met artikel 1 van het Verdrag van de Verenigde Naties over de nationaliteit van de gehuwde vrouw, door de Algemene Vergadering aangenomen op 29 januari 1957, en luidens hetwelk het huwelijk de nationaliteit van de vrouw niet van rechtswege kan wijzigen.

In deze zin moet onze nationaliteitswetgeving gewijzigd worden: *het huwelijk beïnvloedt de nationaliteit niet* van rechtswege, de buitenlandse- of staatsloze- man of vrouw die met een Belgische onderdaan in het huwelijk treedt kunnen wel door optie de Belgische nationaliteit verwerven (1), indien zij daardoor hun vroegere nationaliteit verliezen (2).

HOOFDSTUK III

DE ONDER GEMEENSCHAP VAN GOEDEREN GEHUWDE VROUW

34. Luidens artikel 214 B.W. wijzigt het huwelijk de burgerlijke bekwaamheid van de echtgenoten niet, «...» onder voorbehoud van de bevoegdheden aan de echtgenoten toegekend door titel V van boek III, „Huwelijkscontract en wederzijdse rechten van de echtgenoten”. De woorden „onder voorbehoud” betekenen niet dat wordt afgeweken van het beginsel van de gelijke handelingsbekwaamheid van man en vrouw, maar wel dat de wettelijke regeling van de bevoegdheden in het kader van het ongewijzigd huwelijksgoederenrecht de gevolgen van die gelijke handelingsbekwaamheid kan beperken.

(1) Vgl. art. 37 Franse nationaliteitwet van 9 januari 1973.

(2) Dubbele nationaliteit moet vermeden worden.

Door de wet van 30 april 1958 wordt in artikel 214 afbreuk gedaan aan de traditionele en logische samenhang tussen de handelingsbekwaamheid — de mogelijkheid om te handelen en te verbinden — en de handelingsbevoegdheid — de mogelijkheid tot volwaardige uitvoering en waarborgverlening (1).

35. Samenvattend kan gesteld worden (2):

- a. dat elke rechtshandeling van de gehuwde vrouw, ook wanneer een gemeenschapsstelsel de vermogensbelangen regelt, als dusdanig geldig is. Haar handelingsbekwaamheid verhindert de nietigheid;
- b. dat die rechtshandelingen enkel betrekking kunnen hebben op de „blote eigendom” van haar persoonlijke goederen en niet tegenstelbaar zijn aan de man en de gemeenschap; het vruchtgenot van die persoonlijke goederen maakt deel uit van de gemeenschap, en enkel de man heeft bevoegdheden over de gemeenschap (3);
- c. dat door de uitdrukkelijke of stilzwijgende instemming van de man aan de vrouw bevoegdheid wordt verleend — en niet meer zoals voorheen bekwaamheid en bevoegdheid — om de gemeenschap te verbinden, zodat zij dan meteen kan beschikken over de volle eigendom van haar eigen goederen en bovendien de gemeenschap en de persoonlijke goederen van de man verbindt;
- d. dat door bewilliging van de rechtbank aan de vrouw bevoegdheid wordt verleend om de volle eigendom van haar persoonlijke goederen te verbinden; de man noch de gemeenschap zijn dan verbonden, behalve in drie gevallen:
 - wanneer zij als openbare koopvrouw en voor haar handel verbintenissen heeft aangegaan
 - om ontslag van haar man uit de gevangenis te bekomen
 - om, in geval van afwezigheid van de man, aan haar kinderen een stand te verschaffen (4).

36. Eén echte onbekwaamheid blijft voor de gehuwde vrouw die niet van goederen gescheiden is, bestaan: zij kan geen nalatenschap aangaarden zonder machtiging van de man of van de rechter (art. 776 B.W.).

(1) BAETEMAN, G., o.c., Gezinsrecht, blz. 83.

(2) BAETEMAN, G., o.c., Gezinsrecht, blz. 85.

(3) Zie Cass. 23 januari 1964, *Pas.*, 1964, I, 546.

(4) Zie artikels 226 ter en quater, 1426 en 1427 B.W.

OVERZICHT EN BESLUIT

37. Sinds de invoering van het burgerlijk werboek bestaat er een zekere wisselwerking tussen de handelingsbekwaamheid, de handelingsbevoegdheid van de gehuwde vrouw en het huwelijksgoederenrecht.

38. In de Code civil van 1804 was iedere gehuwde vrouw in principe handelingsonbekwaam en *a fortiori* onbevoegd: ze kon niet in rechte optreden, kon niet vervreemden onder bezwarende of kosteloze titel, zich niet verbinden of goederen verkrijgen al was het onder kosteloze titel.

In geval ze gehuwd was met een stelsel van scheiding van goederen had zij echter rechten van beheer en genot over haar eigen goederen.

Ten aanzien van de gemeenschapsgoederen waren de bevoegdheden van de man wel beperkt wat betreft het stellen van rechtshandelingen onder kosteloze titel (1422 B.W.).

39. De wet van 20 juli 1932 voorzag dat de handelingsonbekwaamheid van de gehuwde vrouw kon worden opgeheven, niet allen door de uitdrukkelijke of stilzwijgende bewilliging van de man, maar, bij diens weigering, ook door een machtiging van de rechter.

Deze machtigingen hadden dezelfde rechtsgevolgen voor de van goederen gescheiden vrouw, niet voor de met een gemeenschapsstelsel gehuwde vrouw: was deze laatste gemachtigd door de man, dan verbond ze de volle eigendom van haar eigen goederen, die van haar man en de gemeenschapsgoederen; was ze gemachtigd door de rechter, dan verbond ze slechts de „blote eigendom” van haar persoonlijke goederen.

40. De wet van 20 juli 1932 beperkte de bevoegdheden van de man in tweeërlei opzicht: a. in geval van grof plichtverzuim op patrimoniaal vlak kan de voorzitter maatregelen bevelen die betrekking hebben op de uitoefening van de bevoegdheden van de man over de gemeenschapsgoederen, voor zover deze maatregelen een dringend en voorlopig karakter hebben (214 B.W.-221 B.W.); b. de bevoegdheden van de man kunnen ook beknot worden door aanwending van de bijzondere bepaling die toelaat de vrouw te machtigen om de aan haar man verschuldigde geldsommen rechtstreeks zelf bij derden te innen (218 B.W.).

41. De wet van 30 april 1958, aangevuld door deze van 22 juni 1959, maakte van goederen gescheiden vrouw volkomen handelingsbekwaam en handelingsbevoegd. De onder gemeenschap van goederen gehuwde vrouw werd wel handelingsbekwaam, niet handelingsbevoegd.

In de rechtspraak is duidelijk een evolutie waar te nemen in de zin van een toenemend perken stellen aan de wijze van uitoefening van de bevoegdheden aan de man toegekend. Uitgaande van een algemeen rechtsbeginsel, de regel „*fraus omnia corrumpit*” werd meer en meer het functioneel karakter van de bevoegdheden van de man benadrukt: de bevoegdheden zijn de man slechts toegekend in het belang van de gemeenschap en van de echtvereniging, en mogen door hem alleen overeenkomstig dit belang worden uitgeoefend.

42. Het is duidelijk dat ook in dit domein alleen een volledige gelijkheid van beide echtgenoten verantwoord is.

Dat het huwelijk de burgerlijke bekwaamheid niet wijzigt, moet niet in een wettekst opgenomen worden: de bekwaamheid is immers de regel, de onbekwaamheid de uitzondering. Geen enkele van de bestaande uitzonderingen op de bekwaamheid van de vrouw mag behouden blijven.

Beide echtgenoten moeten tijdens het huwelijk gelijke bevoegdheden krijgen over de gemeenschapsgoederen: deze bevoegdheden kunnen in hoofde van beiden beperkt worden in het kader van het huwelijksvermogensrecht.

DEEL II

HUWELIJKSVERMOGENSRECHT (1)

HOOFDSTUK I

OMSCHRIJVING EN HISTORIEK

43. Onder *huwelijksvermogensrecht* wordt het geheel van rechtsregels verstaan die, tijdens het huwelijk en bij de ontbinding ervan, eens-

(1) *Bibliografie*

BAETEMAN, G., *De hervorming van de huwelijksstelsels in België*, R.W., 1960-1961, 1997 e.v.
— *De hervorming van het huwelijksgoederenrecht in West-Europa*, (2 delen), Verhandelin-

deels de vermogensrechtelijke belangen van de echtgenoten in hun onderlinge verhoudingen gebonden als ze zijn door de tussen hen bestaande levensgemeenschap, en anderdeels hun vermogensverhoudingen tegenover derden regelen.

Het organisch geheel van de bovengenoemde regels, dat als geldelijk statuut van de echtelijke vereniging op de echtgenoten toegepast wordt, wordt als *huwelijksstelsel* omschreven (1).

44. Het thans geldend huwelijksvermogensrecht dateert nog van 1804. Sindsdien werden wel enige wetten uitgevaardigd — op het loon van de vrouw, op haar spaarrekeningen bijvoorbeeld — die het geldelijk statuut van de vrouw hebben gewijzigd, doch het huwelijks-

-
- gen van de Kon. Vl. Acad. Wet., Lett. en Schone Kunsten, 1964; — *Het voorontwerp Vermeulen Huwelijksgoederenrecht*, T.P.R., 1964, blz. 509-550.
- BAETEMAN, G., DEKKERS, R., *Voorontwerp houdende de algemene gemeenschap als wettelijk huwelijksstelsel*, R.W., 1965-1966, 1572-1582.
- BAETEMAN, M., *Een variatie van het ontworpen stelsel „huwelijksgoederen”*, R.W., 1973-1974, 2303-2320.
- BAUGNIET, *L'incapacité de la femme mariée et les régimes matrimoniaux*, J.T., 1949, 97.
- DEKKERS, R., *Pour une simplification des régimes matrimoniaux*, J.J.P., 1958, 241; — *Twee kapiteins op hetzelfde schip*, R.W., 1959-1960, 1385 e.v.
- DELNOY, P., *A la veille d'une réforme des régimes matrimoniaux en Belgique*, Ann. F. Dr. Liège, 1965, blz. 449 e.v.
- DELVA, W., *Naar een nieuw huwelijksvermogensrecht?* R.W., 1952-1953, 385 e.v.; — *Nog over de hervorming van ons huwelijksvermogensrecht*, R.W., 1954-1955, 1233-1236.
- ERNST-HENRION, M., *La réforme des régimes matrimoniaux. Le régime légal*, J.T., 1962, blz. 53-58.
- ERNST-HENRION, M., BAETEMAN, G., *La réforme des régimes matrimoniaux*, J.T., 1964, blz. 417.
- GRAULICH-GOTHOT, *Indépendance mais solidarité, impératifs nouveaux des régimes matrimoniaux*, Ann. F. Dr. Liège, 1958, blz. 94 e.v.
- MAHILLON, P., *Réflexions sur l'avant-projet de loi sur les régimes matrimoniaux de MM. Dekkers et Baeteman*, ANE, 1965, blz. 218 e.v.
- MERCHERS, *La réforme des régimes matrimoniaux*, J.T., 1959 blz. 629 e.v., 1961, blz. 73.
- RENARD, C., *Le régime matrimonial de droit commun*, Brussel, 1960; — *Moderne tendensen van het huwelijksstatuut*, T.P.R., 1966, 1 e.v.
- RENAULD, J., *Droit patrimonial de la famille, I, Régimes matrimoniaux*, Brussel, 1971; — *Le projet Wigny de réforme des régimes matrimoniaux*, R.P. Not., 1968, 353.
- STIÉNON, P., *La réforme des régimes matrimoniaux, vingt ans après*, J.T., 1972, blz. 201 e.v.
- VAN OVEN, J.C., *Modernisering van het huwelijksgoederenrecht*, R.W., 1961-1962, 2099 e.v.
- VLEGHE-CASMAN, H., *Bedenkingen bij een wetsvoorstel inzake „Huwelijksvermogensrecht”*, R.W., 1971-1972, 1761 e.v.
- WATELET, P., *Le projet de réforme des régimes matrimoniaux*, in *Hommage L. Graulich*, 1957, blz. 357 e.v.
- *Les travaux de l'Association des anciens étudiants de la Faculté de Droit de l'Université de Louvain* (1956), Ann. dr. et sc. pol., t. XVI, nr. 4.
- *La réforme des régimes matrimoniaux*, colloque de l'Institut des Hautes Etudes de Belgique, R. P. Not., 1964.
- *L'évolution récente du régime matrimonial légal*, Rev. Int. Dr. comp., 1965, blz. 585 e.v.
- *Les régimes matrimoniaux*, Journées Dabin 1966, Bruylant, 1966.
- (1) BAETEMAN, G., DELVA, W., CASMAN, H., *Overzicht van rechtspraak* (1961-1971), *Huwelijksvermogensrecht*, T.P.R., 1972, blz. 425.

vermogensrecht is hierdoor in zijn essentie niet aangetast. Zelfs de wet van 1932, die het stelsel van de voorbehouden goederen heeft ingevoerd, en de wet van 1958, die de handelingsonbekwaamheid van de gehuwde vrouw afschafte, maar voor de onder gemeenschap van goederen gehuwde een handelingsonbevoegdheid met bijna dezelfde praktische gevolgen liet bestaan, hebben hierop geen diepgaande invloed gehad.

45. Sinds het einde van de tweede wereldoorlog werden een groot aantal ontwerpen en voorstellen ingediend tot hervorming van het huwelijksvermogensrecht; wij citeren, in chronologische volgorde:

- a. Wetsvoorstel G. Ciselet ingediend op 17 december 1947 (*Parl. besch. Senaat*, zitting 1946-1947, nr. 73), hernomen op 27 oktober 1949 (*Parl. besch. Senaat*, B.Z. 1949, nr. 42), op 24 oktober 1950 (*Parl. besch. Senaat*, B.Z. 1950, nr. 146) en op 12 mei 1954 (*Parl. besch. Senaat*, B.Z. 1954, nr. 13).
- b. Wetsvoorstel I. Blum-Gregoire (*Parl. besch. Kamer*, zitting 1948-1949, nr. 207), opnieuw neergelegd op 17 augustus 1949 (*Parl. besch. Kamer*, B.Z. 1949, nr. 12) en overgenomen door Groesser-Schroeyens op 5 mei 1954 (*Parl. besch. Kamer*, B.Z. 1954, nr. 10,1).
- c. Wetsontwerp P. Vermeylen neergelegd op 25 februari 1965 (*Parl. besch. Senaat*, 1964-1965, nr. 138).
- d. Wetsontwerp Wigny van 30 juni 1966 (*Parl. besch. Senaat*, 1965-1966, nr. 281) (1).
- e. Wetsvoorstel H. De Croo van 26 april 1973 (*Parl. besch. Kamer*, 1972-1973, nr. 542), hernomen door Godinache-Lambert (*Parl. besch. Senaat*, 1973-1974, nr. 79).

Het wetsontwerp Wigny is thans (2) aanhangig bij de Commissie voor Justitie van de Senaat onder leiding van de heer Hambye. Het verslag van die Commissie is klaargekomen en een stemming van het geamendeerd ontwerp wordt eerlang verwacht (3).

(1) Ingediend onder vorm van amendement van het ontwerp Vermeylen, maar zeer verschillend.

(2) Begin 1976.

(3) Op het ogenblik van de publikatie van dit artikel werd de wet reeds gestemd (24 juni 1976).

OVERZICHT VAN DE VERSCHILLENDE MOGELIJKE STELSELS
RECHTSVERGELIJKING (1)

A. STELSELS MET GEMEENSCHAP

1. de algemene gemeenschap
2. de gemeenschap van roerende goederen en aanwinsten
3. de gemeenschap beperkt tot de aanwinsten

B. STELSELS MET SCHEIDING VAN GOEDEREN

4. de zuivere scheiding van goederen
5. de scheiding van goederen met gemeenschap van aanwinsten
6. het dotaal stelsel

C. STELSELS MET DEELNEMING

7. het stelsel van de huwelijksgoederen
8. het stelsel met verrekening van aanwinsten

D. 9. STELSEL MET EENHEID VAN BESTUUR

1. *De algemene gemeenschap*

46. Dit stelsel was voor de invoering van het burgerlijk wetboek van 1804 vrij verspreid in onze streken. Het kende vooral ontwikkeling in de handelssteden van Vlaanderen, Holland, Noord-Frankrijk en Duitsland, waar niet minder dan 11 miljoen inwoners ten tijde van de invoering van het BGB onder de algemene gemeenschap leefden (2). In het burgerlijk wetboek komt het voor als één van de mogelijke bedongen stelsels (art. 1526 B.W.). De algemene gemeenschap werd als wettelijk huwelijksstelsel voorgesteld door Laurent (3) en door de Professoren Baeteman en Dekkers.

Alleen in Nederland geldt de algemene gemeenschap als wettelijk stelsel, en dit sedert de invoering van het Nederlands burgerlijk

(1) Zie BAETEMAN, G., *Huwelijksvermogensrecht*, Uitgaven V.U.B. 1975, blz. 14 tot 33.

(2) Zie J. RENAULD, *Régimes matrimoniaux*, nr. 271.

(3) LAURENT, F., *Principes de droit civil*, Brussel, 1878, t. XXIII, nr. 391 en *Avant-projet de révision du Code civil*, Brussel, 1882, t. I, blz. 415 e.v.

wetboek in 1836. De *lex Van Oven* van 14 juni 1956 paste het stelsel aan de gelijkheid der echtgenoten aan. Het Nieuw burgerlijk wetboek behoudt het stelsel als wettelijk stelsel.

47. Juridisch-technisch is dit stelsel vrij eenvoudig :

- a) *Actief*: daarin worden in beginsel alle goederen opgenomen, zowel die onder een bezwarende als onder een kosteloze titel verkregen, hetzij vóór, hetzij na het huwelijk.
- b) *Passief*: alle schulden van beide echtgenoten komen ten laste van de gemeenschap.
- c) *Beheer*: hier zijn verschillende regelingen denkbaar. Het beheer kan
 - toevertrouwd worden aan één echtgenoot (Ned. B.W. anno 1838: de man)
 - toevertrouwd worden aan beide echtgenoten gezamenlijk voor de zwaarwichtige handelingen, afzonderlijk voor de andere.
 - opgesplitst worden naargelang de oorsprong van de goederen: iedere echtgenoot beheert de goederen die langs hem in de gemeenschap vallen (*lex Van Oven*).
- d) *Vereffening en verdeling*: alles wordt verdeeld bij helften.

48. K r i t i e k

(1) *Voordelen*: als voordelen zijn aan te stippen:

de grote eenvoud, de verenigbaarheid met de gelijke handelingsbekwaamheid van de beide echtgenoten, de verzekering van het krediet van beide echtgenoten in het rechtsverkeer, de op de spits gedreven concretisering van de idee „levensgemeenschap”.

(2) *Nadelen*: als nadelen worden soms geciteerd:

(a) de overgang van goederen van één familie naar een andere (1)

(b) de mogelijkheid van tegenstrijdige handelingen omtrent dezelfde goederen bij afzonderlijk beheer, de mogelijkheid dat de echtgenoten het niet eens worden over een bepaalde rechtshandeling bij gezamenlijk beheer.

De enige oplossing is in beide gevallen: tussenkomst van de rechter.

(1) Bij de bespreking van het erfrecht van de langstlevende echtgenoot zullen we zien dat dit bezwaar veel aan waarde verloor.

(c) de mogelijkheid dat de ene echtgenoot moet boeten voor de verspilzucht van de andere. Deze mogelijkheid wordt getemperd doordat:

- beperkingen van het recht de gemeenschap te verbinden worden voorzien voor belangrijke rechtshandelingen
- om de belangen van ieder van de echtgenoten te vrijwaren, ze beiden het recht krijgen de scheiding van goederen te vragen en te verzaken aan de gemeenschap
- verder steeds toepassing kan gemaakt worden van artikels 218 en 221 B.W.
- de veranderlijkheid van het huwelijksstelsel tijdens het huwelijk wordt ingevoerd, om de echtgenoten toe te laten het hoofd te bieden aan de veranderde omstandigheden en aan de wijzigingen in de inkomsten van het gezin.

Het stelsel van de algemene gemeenschap steunt op de traditie (1), ligt in de lijn van de evolutie van familierecht naar gezinsrecht, stemt overeen met de geest van eenheid die het huwelijk kenmerkt en weerspiegelt wat in de meeste huisgezinnen de dagelijkse doenwijze is (2).

2. *De gemeenschap van roerende goederen en aanwinsten*

49. Dit stelsel was vrij verspreid in het Franse gewoonterecht, onder meer in de „Coutume de Paris”. Het werd als wettelijk stelsel opgenomen in de Code civil van 1804. Het is nog steeds ons wettelijk huwelijksstelsel. In Frankrijk zelf werd het als wettelijk stelsel verlaten door de wet van 13 juli 1965. Onder de auteurs hebben E. Van Dievoet en Fr. Thuysbaert (3), R. Piret (4), W. Delva (5), R. Dekkers, ten minste in het standaardwerk dat hij schreef met H. Depage (6) en gewezen minister van Justitie L. Merchiers (7) zich voor het behoud van dit stelsel uitgesproken. Ook het voorontwerp dat de minderheid

(1) Vooral in Vlaanderen kent het stelsel van de algemene gemeenschap nog een relatief succes in de huwelijkscontracten.

(2) Zie BAETEMAN, G., o.c., R.W., 1960-1961, nr. 7 en voetnoten (1) en (2).

(3) *Le régime matrimonial et sa réforme*, A.D., 1934-1935, III, blz. 171-203.

(4) *Le statut civil de la famille et du patrimoine familial*, Doornik, 1942, blz. 101-104.

(5) *Naar een nieuw huwelijksgoederenrecht*, R.W., 1952-1963, 385-402.

(6) DEPAGE, H., en DEKKERS, R., *Traité élémentaire de droit civil belge*, X, 1, nr. 460 e.v.

(7) *La réforme des régimes matrimoniaux*, J.T., 1961, blz. 73 e.v.

van de hervormingscommissie voorgezeten door procureur-generaal R. Hayoit de Termicourt (1) uitwerkte behield dit stelsel — in een gemoderniseerde versie — als wettelijk stelsel.

50. *Inhoud van het huidig wettelijk stelsel*

a) *Actief*

In de versie van het burgerlijk wetboek van 1804 worden uit de gemeenschap gesloten de onroerende goederen die de echtgenoten vóór het huwelijk bezitten en deze die ze onder een kosteloze titel verkrijgen tijdens het huwelijk. De gemeenschap bestaat dan uit alle roerende goederen en de onroerende goederen onder een bezwarende titel tijdens het huwelijk verkregen.

In de gemoderniseerde versie worden ook een aantal roerende goederen hetzij op grond van een wettelijk vermoeden, hetzij door middel van de moderne bewijsmogelijkheden — niet in de gemeenschap opgenomen.

b) *Passief en beheer*

Het beheer berust alleen in handen van de man. In het stelsel van 1804 was de man geen verantwoording verschuldigd. In het gemoderniseerd stelsel blijft de man beheerder van de gemeenschap, maar hij is een persoonlijk aansprakelijk beheerder die zijn opdracht vervult in het belang van het gezin. Bepaalde rechtshandelingen (2) kan hij niet stellen zonder medewerking van de vrouw. De man is tevens beheerder van de eigen goederen van de vrouw. De vrouw beschikt alleen vrij over de opbrengst van haar beroepsactiviteit (voorbehouden goederen).

De samenstelling van het passief wordt geregeld naar analogie met het actief.

Wat het passief betreft, moet een onderscheid gemaakt worden tussen verbintenis en bijdrage, tussen voorlopig en definitief passief. Een schuld maakt deel uit van het voorlopig passief van de gemeenschap,

(1) Deze commissie werd opgericht bij Regentsbesluit van 14 mei 1948 (B.S. 4 juni 1948) onder Minister van Justitie P. Struye.

Een definitief verslag werd op 21 april 1956 overgemaakt aan Minister van Justitie A. Lilar. De minister legde een voorontwerp van wet, gesteund op de teksten van de Commissie, voor aan de Ministerraad, die het op 18 januari 1957 goedkeurde. De Raad van State gaf een uitgebreid advies aan zijn opvolger L. Merchiers op 13 mei 1959. Een wetsontwerp werd echter niet ingediend.

(2) Zoals schenkingen (reeds in 1804), vervreemdingen van onroerende goederen.

wanneer de verbintenis uit hoofde van die schuld op de gemeenschap weegt en op de goederen ervan kan verhaald worden; ze valt in het definitief passief wanneer ook de bijdrage op de gemeenschap drukt, zodat wanneer een echtgenoot ze betaald heeft, de gemeenschap vergoeding verschuldigd is. De verbintenis betreft de betrekkingen tussen echtgenoten en derde medecontractanten, de bijdrage de betrekkingen tussen echtgenoten onderling. Alle schulden aangegaan door de man zijn tevens verhaalbaar op de gemeenschap. Schulden van de vrouw, aangegaan zonder toestemming van de man zijn slechts verhaalbaar op de blote eigendom van de eigen goederen van de vrouw.

c) *Vereffening en verdeling*

Bij het einde van de gemeenschap wordt overgegaan tot de vereffening, m.a.w. de terugnemingen in natura, voorafnemingen en vergoedingen op grond van verschuivingen tussen de patrimoniea tijdens het huwelijk. Daarna wordt de gemeenschap actief en passief bij helften verdeeld.

51. *Kritiek*

(1) *Voordelen*

- (a) het behoud van het „familiaal” vermogen
- (b) de deelneming van beide echtgenoten in de aanwinsten
- (c) één beheerder met een maximum aan krediet.

(2) *Nadelen*

- (a) het niet langer gerechtvaardigd onderscheid tussen roerende en onroerende goederen
- (b) de discriminatie ten aanzien van de vrouw (1)
- (c) het ingewikkelde vereffeningssysteem.

3. *De gemeenschap beperkt tot de aanwinsten*

52. Dit stelsel is als bedongen stelsel in artikel 1487 B.W. opgenomen. In Spanje, in Frankrijk sinds de wet van 13 juli 1965 en in de meeste socialistische landen bestaat het als wettelijk stelsel.

(1) Dit bezwaar zou natuurlijk kunnen opgevangen worden door in dit stelsel een gelijk beheer van man en vrouw te voorzien.

In België werd het als wettelijk huwelijksstelsel voorgesteld door Ernst-Henrion (1), in het ontwerp Wigny van 1965, in het huidige voorontwerp van de sub-commissie van Justitie onder leiding van Hambye en in een wetsvoorstel van volksvertegenwoordiger De Croo, hernomen door senator Godinache.

53. Inhoud

a) *Actief*

Ook de roerende goederen bestaande op het ogenblik van het huwelijk of verkregen onder kosteloze titel worden uit de gemeenschap gesloten.

De gemeenschap omvat: de besparingen op de opbrengsten van de persoonlijke beroepsactiviteit van de echtgenoten en op de inkomsten, vruchten, interesten en rentetermijnen van hun eigen goederen, na hun bijdrage in de lasten van het huwelijk te hebben gekweten (2), de goederen die elk van hen of die ze samen onder een bezwarende titel hebben verkregen en al de goederen waartoe de echtgenoten het eigen karakter niet kunnen bewijzen; bepaalde goederen worden vermoed eigen te zijn ongeacht het ogenblik en de wijze van verkrijging.

b) *Passief*

De echtgenoot verbindt door alle schulden langs hem ontstaan zijn eigen goederen en die van de gemeenschap.

De echtgenoten zijn hoofdelijk gehouden tot betaling van schulden die ze samen hebben aangegaan en voor de huishoudelijke schulden. De schulden met gemeenschapsgelden voldaan blijven ten laste van de gemeenschap behoudens de gevallen waarvoor uitdrukkelijk vergoeding is voorzien.

c) *Beheer*

Het beheer wordt aan beide echtgenoten op gelijke wijze toevertrouwd mits verplichte samenwerking voor een aantal handelingen (3).

(1) *La réforme des régimes matrimoniaux. Le régime légal*, J.T., 1962, blz. 53-58.

(2) Anders in de Franse wet van 13 juli 1965: daar maken alle aanwinsten rechtstreeks deel uit van de gemeenschap.

(3) Het beheer is drieledig: gezamenlijk voor belangrijke rechtshandelingen in verband met gemeenschapsgoederen, samenlopend (concurrerend, afzonderlijk) voor minder belangrijke rechtshandelingen en individueel voor rechtshandelingen in verband met de eigen goederen.

Anders in de Franse wet van 13 juli 1965: daar blijft de man beheerder.

54. K r i t i e k

(1) Voordelen:

- (a) de gelijke deelneming in de aanwinsten
- (b) het behoud van een eigen vermogen.

(2) Nadelen:

de vrij grote complexiteit: bijzonder ingewikkeld zijn het probleem van de verkrijging van inkomsten door de gemeenschap en de bewijsproblematiek ten aanzien van het eigen of gemeenschappelijk karakter van de goederen.

4. De zuivere scheiding van goederen

55. Als stelsel van gemeen recht geldt de scheiding van goederen in de meeste *common-law* landen, in Italië, Oostenrijk en Griekenland.

In het burgerlijk wetboek van 1804 werd ze opgenomen onder de bedongen huwelijksstelsels. Het stelsel wordt door H. Depage (1) J. Baugnet (2) aanzien als het stelsel dat best beantwoordt aan de eisen van onze tijd.

56. I n h o u d

De goederen van de echtgenoten worden in het afzonderlijk persoonlijk vermogen behouden en elke echtgenoot behoudt vrij beheer, genot en beschikking van zijn goederen. Bij het einde van het huwelijk bestaat geen reden tot afrekeningen.

57. K r i t i e k

(1) Voordelen:

- (a) het stelsel is zeer eenvoudig
- (b) het geeft op eerste gezicht inhoud aan de gelijke handelingsbekwaamheid.

(2) Nadelen:

- (a) het stelsel is zeer ongunstig en onrechtvaardig voor de thuiswerkende vrouw die geen eigen inkomsten heeft

(1) o.c., X, 1, nr. 36.

(2) *L'incapacité de la femme mariée et les régimes matrimoniaux*, R. P. Not., 1948, blz. 361-373.

(b) het stelsel vereist dat de echtgenoten een boekhouding bijhouden en bewijzen van alle rechtshandelingen omtrent hun goederen, hetgeen niet gebruikelijk is

(c) het stelsel is strijdig met het fundamenteel gegeven dat het huwelijk een levensgemeenschap doet ontstaan

(d) het stelsel is strijdig zowel met onze traditie als met de huidige sociale werkelijkheid.

5. *De scheiding van goederen met vennootschap van aanwinsten*

58. Dit stelsel werd voorgesteld in een wetsvoorstel van Blum-Gregoire, hernomen door Groeser-Schroeyens.

In geval van ontbinding van het huwelijk door het overlijden van één van de echtgenoten zou de vennootschap van aanwinsten toegewezen worden aan de overlevende echtgenoot.

K r i t i e k

Dit stelsel stemt niet overeen met de sociologische werkelijkheid en is vrij complex wat de technische uitwerking betreft.

6. *Het dotaal stelsel*

59. Dit stelsel, waarin de goederen van de vrouw gesplitst worden in dotale en parafernale goederen, de eerste onder beheer van de man, de laatste onder beheer van de vrouw, heeft louter historische waarde, als stelsel van het Romeins recht en van de „pays de droit écrit” (Zuid-Frankrijk).

7. *Het stelsel van de huwelijksgoederen*

60. Dit stelsel is het huwelijksstelsel van gemeen recht in de Skandinavische landen. Het werd in België voorgesteld door Ciselet (1), door de regeringscommissie voorgezeten door procureur-generaal H. de Termicourt en door Minister van Justitie Lilar in 1957.

(1) Het stelsel voorgesteld door Ciselet verschilt op vele punten echter grondig van het Skandinavische stelsel.

61. I n h o u d

Gedurende het huwelijk komt het neer op een scheiding van goederen, maar bij het einde van het huwelijk wordt een gemeenschap van aanwinsten gevormd die bij helften verdeeld wordt tussen de echtgenoten.

a) *Actief*

Ieder van de echtgenoten heeft twee soorten goederen, eigen goederen en huwelijksgoederen: deze laatste zijn de roerende en onroerende goederen die tijdens het huwelijk onder een bezwarende titel zijn verkregen, de spaargelden en de inkomsten van de eigen goederen alsmede alle goederen waarvan het persoonlijk karakter niet kan bewezen worden.

b) *Passief*

Het passief wordt op gelijklopende wijze geregeld: de schulden van elke echtgenoot kunnen door de derde-schuldeisers verhaald worden op zijn huwelijksgoederen en op zijn persoonlijke goederen. Huishoudelijke schulden zijn verhaalbaar op de goederen van beide echtgenoten.

c) *Beheer*

Iedere echtgenoot beheert alleen zijn eigen en ook zijn huwelijksgoederen. Beiden beschikken vrij over hun eigen goederen, zowel ten bezwarende als ten kosteloze titel. Het beschikkingsrecht over de huwelijksgoederen is min of meer beperkt; toestemming van de echtgenoot of van de rechtbank is vaak vereist.

d) *Vereffening*

Bij de vereffening neemt elke echtgenoot zijn eigen goederen terug. De huwelijksgoederen van beide echtgenoten daarentegen vormen een onverdeelde massa die bij helften zal verdeeld worden.

62. K r i t i e k

(1) *Voordelen:*

- (a) het afzonderlijk beheer zowel van persoonlijke als van huwelijksgoederen
- (b) de deelneming van beide echtgenoten in de aanwinsten van de andere tijdens het huwelijk verwezenlijkt.

(2) Nadelen:

(a) twee zo tegengestelde stelsels als de scheiding van goederen en de gemeenschap van aanwinsten in één enkel stelsel verenigen is juridisch weinig elegant (1)

(b) het stelsel is vrij ingewikkeld: er zijn tenminste vier patrimonía: de eigen goederen van de man, de eigen goederen van de vrouw, de huwelijksgoederen van de man, de huwelijksgoederen van de vrouw. Meestal zullen er zelfs vijf zijn: de onverdeelde goederen komen erbij, vooral gezien de omstandigheid dat het gaat om het wettelijk stelsel, bestemd voor echtgenoten die niet van al hun rechtshandelingen juridisch geldige bewijzen bewaren (2)

(c) zowel tussen echtgenoten als ten aanzien van derden zijn er bewijsproblemen

(d) de vereffening is uiterst moeilijk: rekening dient gehouden met verschuivingen tussen de verschillende vermogens, zo tussen de vermogens van beide echtgenoten als tussen de vermogens van één echtgenoot.

8. Het stelsel met verrekening van aanwinsten

63. Dit stelsel is in West-Duitsland sinds de wet van 21 juni 1957 het wettelijk huwelijksstelsel; het is bekend als de „Zugewinn-gemeinschaft”. In ons land werd het stelsel in 1965 als wettelijk huwelijksstelsel voorgesteld door Minister van Justitie Vermeylen.

64. I n h o u d

a) Actief, passief en beheer:

Gedurende het huwelijk is het een stelsel van scheiding van goederen: de echtgenoten hebben alleen eigen goederen, enkel eigen schulden — behoudens huishoudelijke. Wat het beheer betreft worden enkele zeer algemene bepalingen aangenomen met het oog op de latere verrekening: beschikkingen onder kosteloze titel en vervreemdingen van belangrijke gedeelten van het actief zijn verboden.

(1) DEKKERS, R., *Twee kapiteins op hetzelfde schip*, R.W., 1959-1960, 1386.

(2) BAETEMAN, G., o.c., R.W., 1960-1961, 2009.

b) *Vereffening – verdeling*

Vooreerst wordt de verrijking van elke echtgenoot berekend. Nadien wordt de gelijkmaking van die verrijkingen verwezenlijkt. Bij de ontbinding van het huwelijk wordt voor iedere echtgenoot een boekhoudkundige balans opgemaakt: zijn aanwinsten worden bepaald door zijn beginkapitaal — op de dag van het huwelijk — af te trekken van zijn eindkapitaal — op de dag van de ontbinding van het huwelijk.

Wanneer de aanwinsten van de ene echtgenoot groter zijn dan deze van de andere heeft de minstverrijkte een schuldvordering tot vereffening waarvan het bedrag gelijk is aan de helft van het verschil tussen de aanwinsten.

65. *Kritiek*

(1) *Voordelen*

– de verdeling van de aanwinsten kan geschieden zonder de complicaties van de vereffening van een gemeenschap.

(2) *Nadelen*

(a) er zijn problemen in verband met de muntontwaarding, ten gevolge van het verschil in nominale geldwaarde van een goed bij het begin van het huwelijk en op het einde ervan

(b) er is tijdens het huwelijk geen uitoefeningsdomein voor de handelingsbekwaamheid van de vrouw wanneer ze geen eigen goederen of inkomsten heeft.

9. *Het stelsel met eenheid van bestuur*

66. Dit stelsel was het huwelijksstelsel van gemeen recht in het Duitse BGB van 1896 en is dat nog in Zwitserland. In het burgerlijk wetboek komt het voor als een bedongen huwelijksstelsel (art. 1530 B.W.).

Het stelsel is een scheiding van goederen. Het beheer, ook van de persoonlijke goederen van de vrouw, is volledig in handen van de man. Daarom is dit stelsel nu onaanvaardbaar.

HOOFDSTUK III

HERVORMINGSVOORSTEL

In het licht van de emancipatie van de gehuwde vrouw is de hervorming van het huwelijksvermogensrecht van primordiaal belang. Het betreft een omvangrijke materie die een ganse titel of bijna 200 artikels van het burgerlijk wetboek omvat.

67.A. Het huwelijksstelsel houdt in werkelijkheid de regeling in van het geldelijk statuut van het gezin. Het sluit dan ook nauw aan bij de organisatie van de familie en vormt een onderdeel van het algemeen statuut van de familie. De logische plaats van de wettelijke bepalingen die het huwelijksstelsel regelen is dan ook in het personenrecht, onmiddellijk na de beschikkingen betreffende de wederzijdse rechten en plichten van de echtgenoten.

Voorgesteld wordt dan ook in *titel V* van *boek I* van het burgerlijk wetboek het *hoofdstuk VII* voor te behouden aan het „*Huwelijksvermogensrecht*” (2).

68.B. De vrijheid terzake huwelijksovereenkomsten moet behouden blijven.

Theoretisch zijn verschillende stelsels denkbaar:

- a. een stelsel van absolute vrijheid, waar de wet geen bepalingen omtrent huwelijksvermogensrecht bevat;
- b. een stelsel van absolute wettelijkheid, waar alles in één verplicht wettelijk regime wordt geregeld;
- c. een gemengd stelsel, waar één wettelijke regime wordt voorzien met vrijheid een andere keuze te doen (3);
- d. een stelsel waar één wettelijk regime is voorzien met keuzemogelijkheid van verschillende andere wettelijk voorziene regimes;
- e. een stelsel waar meerdere wettelijke regimes zijn voorzien waaronder een verplichte keuze moet gedaan worden.

(1) Bij het formuleren van dit hervormingsvoorstel werd vooreerst uitgegaan van het voorontwerp van de Professoren Baeteman en Dekkers; verder werden elementen ontleend aan de Nederlandse wet, aan het voorstel van de Belgische Vereniging van vrouwelijke juristen, aan het wetsontwerp Wigny en het wetsvoorstel Decroo.

(2) De huidige hoofdstukken VII en VIII zouden dan hoofdstukken VIII en IX worden. Titel V van boek III „huwelijkscontract en wederzijdse rechten van de echtgenoten” zou wegvallen.

(3) De wet kan dan eventueel ten exemplatieven titel enkele andere mogelijke stelsels vermelden, zoals dit in België het geval is.

Onze huidige wettelijke regeling met één wettelijk huwelijksstelsel voor het geval contractueel geen huwelijksstelsel werd gekozen, beantwoordt best aan de heersende opvattingen.

Hoofdstuk VII van titel V van boek I zou derhalve kunnen aanvangen met een *nieuw artikel 214 B.W.* (1), geïnspireerd door het huidige artikel 1387 B.W.: „De wet regelt de echtelijke vereniging, wat de goederen betreft, alleen bij gebreke van bijzondere overeenkomsten” (2).

69.C. Het onderscheid tussen primair en secundair huwelijksvermogensrecht moet behouden en verduidelijkt worden.

Artikel 214 zou in een tweede lid bepalen: „In die overeenkomsten mag echter niet afgeweken worden van de bepalingen van afdeling 1 van dit hoofdstuk”.

AFDELING I

PRIMAIR HUWELIJSSTELSEL

Hierin zouden volgende artikels opgenomen worden:

Artikel 215 (3)

Ieder der echtgenoten draagt naar vermogen en staat bij in de lasten van het huwelijk, zowel door zijn beroepsactiviteit als door zijn huishoudelijke werkzaamheid (4).

(1) Het huidige artikel 214 B.W. is immers overbodig: alleen de uitzonderingen op de handelingsbekwaamheid moeten in een wettekst opgenomen worden. De huidige artikels 215 tot 226 zouden deels wegvallen, deels onder een ander artikel in het burgerlijk wetboek of in een ander wetboek opgenomen worden. De tijdelijke bepalingen (226bis tot septies) zouden afgeschaft worden, gezien de gelijkheid man-vrouw.

(2) Dat die overeenkomsten niet strijdig mogen zijn met de goede zeden en de openbare orde moet hier niet worden bepaald.

Evenmin dient bepaald dat niet mag afgeweken worden van de bepalingen omtrent ouderlijke macht, voogdij, rechten en plichten der echtgenoten, erfrecht. Dit alles volgt immers uit artikel 6 B.W. Het tweede deel van het huidige artikel 1387 en de artikels 1388 tot 1392 B.W. zijn overbodig.

(3) Het huidige artikel 218 § 1 en 2 B.W. zou artikel 215 worden.

Het huidige artikel 215 B.W. mag wegvallen; het is strijdig met de vrijheid van beroep. Het huidige artikel 216 B.W., zelfs aangepast aan de volledige emancipatie van de vrouw, is eveneens overbodig en hoort alleszins niet in het B.W. thuis. Het huidige artikel 217 B.W. hoort in het gerechtelijk wetboek thuis.

(4) Het lijkt aangewezen de nadruk te leggen op het feit dat een bijdrage in de lasten van het huwelijk zowel door beroepsactiviteit als door huishoudelijke activiteit kan worden geleverd. Dat die huishoudelijke activiteit voornamelijk van de vrouw verwacht wordt — zoals dit op te maken is uit zekere bepalingen van het Franse en het Duitse wetboek — mag niet in de wet uitgedrukt worden.

Wanneer één van de echtgenoten deze verplichting niet na-
komt ... (1).

Ieder der echtgenoten int zelf zijn inkomsten onder last ze bij voor-
rang aan te wenden voor zijn bijdrage in de lasten van het huwelijk
en aan het saldo de bestemming te geven conform de bepalingen van
zijn huwelijksstelsel (2). De procedure (3) zou in het gerechtelijk
wetboek geregeld worden.

Artikel 216 (4)

Iedere schuld door een van de echtgenoten of door hen beiden aan-
gegaan in het belang van het huishouden of voor de opvoeding van de
kinderen, verplicht beide echtgenoten hoofdelijk.

Deze bepaling is niet van toepassing op de schulden door één echt-
genoot aangegaan die merkelijk overdreven zijn rekening houdend
met de inkomsten van het gezin, het nut van de handeling, en de
goede of kwade trouw van de derde mede-contractant.

Artikel 217 (5)

Wanneer een van de echtgenoten grovelijk zijn plicht verzuimt,
neemt de voorzitter van de rechtbank van eerste aanleg van de laatste
echtelijke verblijfplaats kennis van de dringende en voorlopige maat-
regelen betreffende de persoon en de goederen van de echtgenoten en
van de kinderen.

Artikel 218

Ieder der echtgenoten kan zich in zijn persoonlijke naam, zonder
toestemming van de andere echtgenoot, een deposito- of titelrekening
laten openen bij iedere persoon of instelling hiertoe wettelijk gemach-
tigd. De echtgenoot titularis van de rekening wordt, ten aanzien van
de bewaarder, geacht de vrije beschikking te hebben over de in be-
waring gegeven gelden en effecten (6).

(1) Het tweede lid van artikel 218 B.W. wordt natuurlijk behouden.

(2) Dit derde lid, eigenlijk overbodig, wordt alleen duidelijkheidshalve toegevoegd.

(3) Artikel 218, § 3 e.v. en artikel 219 B.W.

(4) Een nieuw artikel betreffende de schulden aangegaan in het belang van het huishouden
hoort in het primair huwelijksstelsel thuis.

(5) Zie het huidige artikel 221 B.W. De procedure moet in het gerechtelijk wetboek
worden opgenomen.

(6) Het zou immers te ver gaan onder gemeenschap gehuwde echtgenoten te verplichten
een gezamenlijke deposito- of titelrekening te openen.

Artikel 219

- § 1. Een echtgenoot mag niet zonder toestemming van de andere, noch onder een kosteloze noch onder een bezwarende titel beschikken over de rechten die hij heeft op het onroerend goed dat tot gezinswoning dient, noch over het huisraad. Zonder deze toestemming kan hij noch hypotheek verlenen op het onroerend goed noch het huisraad in pand geven.
- § 2. Indien de echtgenoot wiens toestemming vereist is deze zonder ernstige reden weigert, kan zijn medeëchtgenoot zich voor iedere daad onder een bezwarende titel door de rechtbank van eerste aanleg doen machtigen om deze alleen te stellen (1).

Artikel 220

Indien de echtgenoot die in de onmogelijkheid verkeert zijn wil te kennen te geven (2) geen wettelijke vertegenwoordiger heeft of geen lasthebber heeft aangesteld, kan de echtgenoot aan de rechtbank van eerste aanleg vragen om in zijn plaats te worden gesteld voor de uitoefening van al zijn bevoegdheden of een gedeelte ervan.

Artikel 221

Iedere echtgenoot kan tijdens het huwelijk aan de andere een algemene of bijzondere last geven om hem te vertegenwoordigen in de uitoefening van de bevoegdheden die zijn huwelijksvermogensstelsel hem toekent. Die lastgeving kan te allen tijde worden herroepen.

70.D. Voorgesteld wordt het principe van de veranderlijkheid der huwelijksovereenkomsten in te voeren, beginsel dat de mogelijkheid inhoudt om in de loop van het huwelijk een huwelijksstelsel te kiezen. Aldus worden de echtgenoten in de mogelijkheid gesteld zelf en in volle vrijheid hun verantwoordelijkheden op te nemen, wanneer na een bepaald aantal jaren huwelijk hun vermogenstoestand soms op zodanige wijze geëvolueerd is dat hun stelsel niet meer doeltreffend is, omdat dit werd gekozen of toegepast op een ogenblik dat die evolutie nog te veel onbekende elementen inhield.

Het belang van derden, die kunnen benadeeld worden door een verandering waarvan zij niet, of niet tijdig, op de hoogte werden gebracht, moet beschermd worden. Dit gebeurt door het gerechtelijk toezicht en door de publiciteitsmaatregelen die in het voorstel opgelegd worden.

(1) Ook de van goederen gescheiden echtgenoten moeten een minimum bestaanszekerheid hebben.

(2) Ten gevolge van onbekwaamheidsverklaring, afwezigheid of een andere oorzaak.

AFDELING 2

HUWELIJKSCONTRACTEN

Artikel 222

Alle huwelijksovereenkomsten moeten bij notariële akte worden opgemaakt.

Artikel 223

De echtgenoten mogen in hun huwelijksstelsel alle wijzigingen aanbrengen die zij dienstig oordelen. Deze wijzigingen worden eveneens bij notariële akte vastgesteld. Zij werken niet tegen derden indien zij niet werden gehomologeerd door de rechtbank van eerste aanleg.

De procedure zou dan in het gerechtelijk wetboek geregeld worden: voorafgaande boedelbeschrijving en schatting van alle goederen; indienen van een naamlijst van schuldeisers; publikatie van een uittreksel uit het verzoekschrift tot homologatie van de wijzigingsakte en van een uittreksel uit de na homologatie door de echtgenoten ondertekende akte in het Belgisch Staatsblad; vermelding op de kant van de huwelijksakte door de ambtenaar van de burgerlijke stand van de datum van de wijzigingsakte, de naam van de notaris die ze heeft opgemaakt en de datum van de bekendmaking in het Belgisch Staatsblad (1).

71.E. Als wettelijk stelsel is de algemene gemeenschap het meest geschikt.

AFDELING 3

WETTELIJK HUWELIJKSSTELSEL

Artikel 224

Hebben de echtgenoten geen huwelijkscontract gesloten, dan worden de regels van de wettelijke gemeenschap toegepast.

Onderafdeling I

BATEN VAN DE GEMEENSCHAP (2)

Artikel 225

De gemeenschap omvat, wat de baten betreft, in beginsel alle goederen van de echtgenoten.

(1) Voor alle bijzonderheden zie wetsvoorstel De Croo, artikel 6 tot invoeging van een artikel 1253bis gerechtelijk wetboek.

(2) Zie voorontwerp G. Baeteman, R. Dekkers, artikels 18-19.

Worden uit de gemeenschap gesloten :

- a. de goederen die aan een echtgenoot bij schenking of testament toevallen, zo in het testament of in de akte van schenking uitdrukkelijk bepaald is dat die goederen eigen zullen zijn ;
- b. de vergoedingen aan een echtgenoot verschuldigd wegens door zijn persoon geleden schade ;
- c. de goederen verkregen tot wederbelegging van eigen goederen.

Onderafdeling II

LASTEN VAN DE GEMEENSCHAP

72. Artikel 226

De gemeenschap omvat, wat de lasten betreft, in beginsel alle schulden van de echtgenoten.

Worden uit de gemeenschap gesloten :

- de schulden met betrekking tot de eigen goederen ;
- de schulden waartegen de andere echtgenoot verzet heeft gedaan overeenkomstig artikel 229 (1).

Artikel 227

De schuldeisers kunnen betaling vervolgen van de schulden die een van de echtgenoten heeft aangegaan, zowel op alle goederen van de gemeenschap als op die van de echtgenoot-schuldenaar. Iedere schuld door de echtgenoten samen of hoofdelijk aangegaan, evenals iedere schuld door een van hen aangegaan in het belang van het huishouden of voor de opvoeding van de kinderen, komt ten laste van de gemeenschap en van de eigen goederen van beide echtgenoten.

Onderafdeling III

BEHEER VAN DE GEMEENSCHAP

73. Artikel 228

Onverminderd de verder bepaalde uitzonderingen wordt de gemeenschap zowel door de ene als door de andere echtgenoot beheerd ;

(1) Zie voorontwerp G. Baeteman, R. Dekkers, artikels 20-21.

ze oefenen afzonderlijk de bevoegdheid tot beheer uit, met dien verstande dat ieder van hen de beheersdaden die regelmatig door de andere zijn verricht, moet eerbiedigen (1).

Artikel 229

Een echtgenoot mag zich verzetten tegen elke daad van bestuur, tegen elke daad van beschikking of tegen elke verbintenis onder bezwarende titel die de andere echtgenoot verricht of wenst te verrichten.

Het verzet wordt gedaan bij verzoekschrift neergelegd ter griffie van het vredegerecht van de echtelijke verblijfplaats, uiterlijk één maand nadat de bestreden handeling ter kennis van de verzoekende echtgenoot is gebracht. Het verzet wordt bij gerechtsbrief door de griffie aan de andere echtgenoot en aan de belanghebbende derden, wanneer het gaat om een voorgenomen handeling of verbintenis, ter kennis gebracht.

De verrichte handeling die niet bij een vonnis is gehomologeerd is niet tegenstelbaar aan de verzoekende echtgenoot. De handeling verricht met miskenning van een verzet en met de medewerking van een derde die daarvan kennis had, kan vernietigd worden.

Artikel 230 § 1

Een echtgenoot mag zonder de medewerking van de andere:

- a. geen gemeenschappelijke onroerende goederen vervreemden of met zakelijke rechten bezwaren;
- b. geen gemeenschappelijke handelsfondsen vervreemden of in pand geven;
- c. geen gemeenschappelijke onroerende goederen of handelsfondsen in huur nemen of geven, de huurcelen niet hernieuwen, verlengen of opzeggen;
- d. geen schenkingen onder de levenden van gemeenschappelijke goederen doen;
- e. geen levensverzekering afsluiten;
- f. geen verkopen, aankopen of leningen op afbetaling afsluiten;

(1) Hier wordt dus geopteerd voor het afzonderlijk of concurrentieel beheer. Een andere oplossing, naar analogie met de door ons voorgestelde regeling inzake uitoefening van de ouderlijke macht ware:

Art. 228, § 1. De echtgenoten beheren de gemeenschap gezamenlijk.

Art. 228, § 2. De handelingen die de gewone behoeften van de huishouding betreffen kunnen ze afzonderlijk verrichten.

Het voorgestelde artikel 230, § 1 zou dan wegvallen: artikel 230 § 2 en 3 zou artikel 228, § 3 en 4 worden.

- g. geen leningen aangaan of zich niet borg stellen voor leningen ;
- h. geen kredietopeningen aanvragen ;
- i. geen roerende waarden of koopwaren op termijn kopen.

Artikel 230 § 2

Alle handelingen verricht in strijd met de bepalingen van § 1 kunnen op verzoek van de echtgenoot die er niet aan meegewerkt heeft, worden vernietigd. Deze vordering tot nietigverklaring moet ingesteld worden binnen een maand te rekenen van de dag waarop de handeling waarop zij betrekking heeft ter kennis werd gebracht van de verzoekende echtgenoot.

Artikel 230 § 3

De echtgenoot die een handeling wil verrichten waarvoor de medewerking van de beide echtgenoten vereist is, kan door de rechtbank van eerste aanleg van de echtelijke verblijfplaats gemachtigd worden om de handeling alleen te verrichten, wanneer de weigering of de onthouding van de andere echtgenoot niet verantwoord is.

Artikel 231

Wanneer één der echtgenoten door onbekwaamverklaring, afwezigheid of een andere oorzaak in de onmogelijkheid verkeert de goederen van de gemeenschap te beheren of in ernstige mate tekortschiet in het beheer van de goederen van de gemeenschap, kan de rechtbank op verzoek van de andere echtgenoot aan deze het beheer over die goederen of een deel ervan met uitsluiting van eerstgenoemde echtgenoot opdragen.

Artikel 232

Iedere echtgenoot is jegens de andere echtgenoot aansprakelijk voor de grove tekortkomingen die hij begaat in het beheer van de gemeenschap (1).

Onderafdeling IV

ONTBINDING VAN DE GEMEENSCHAP

74. Artikel 233

De gemeenschap wordt ontbonden door :

- 1. het overlijden van één der echtgenoten ;
- 2. de echtscheiding of de scheiding van tafel en bed ;

(1) Deze algemene bepaling biedt elke echtgenoot bescherming tegen misbruiken van de andere.

3. de gerechtelijke scheiding van goederen;
4. de bedongen wijziging van het huwelijksstelsel.

Artikel 234

Iedere echtgenoot mag de scheiding van goederen vorderen wanneer het ongeordend optreden van de andere de gemeenschappelijke belangen ernstig kan benadelen of wanneer de toepassing van het wettelijk of van het aangenomen vermogensstelsel de belangen van het gezin kan schaden.

Artikel 235

De schuldeisers van een echtgenoot kunnen geen scheiding van goederen vorderen. Zij kunnen evenwel in geval van faillissement, gerechtelijk akkoord of kennelijk onvermogen van de andere echtgenoot de rechten van hun schuldenaar uitoefenen ten belope van hun schuldvorderingen.

Artikel 236

De schuldeisers van de echtgenoten mogen de nietigverklaring vorderen van de scheiding van goederen die met bedrieglijke benadeling van hun rechten door de echtgenoten werd bedongen of door de rechtbank werd uitgesproken.

Zij kunnen in het geding tot scheiding van goederen tussenkomen om de vordering te betwisten.

De procedure van de gerechtelijke scheiding van goederen zou dan worden geregeld in het gerechtelijk wetboek (1).

Onderafdeling V

VEREFFENING EN VERDELING VAN DE GEMEENSCHAP

75. Artikel 237

De ontbonden gemeenschap wordt bij helften verdeeld tussen de echtgenoten of hun erfgenamen.

De echtgenoten zijn vergoeding verschuldigd telkens als eigen goederen zich ten koste van de gemeenschap hebben verrijkt of telkens als eigen schulden met gemeenschapsgelden werden betaald; de gemeen-

(1) Zie artikel 7 van het wetsvoorstel De Croo: vervanging van de artikelen 1311 tot en met 1319 van het gerechtelijk wetboek.

schap is vergoeding verschuldigd telkens als ze zich ten koste van de eigen goederen van een echtgenoot heeft verrijkt of telkens als gemeenschapsschulden met eigen gelden van een echtgenoot werden betaald.

Artikel 238

Iedere echtgenoot is na ontbinding van de gemeenschap gehouden voor het geheel van de gemeenschappelijke schulden door hem aangegaan, behoudens zijn verhaal op de andere echtgenoot voor de helft van die schulden.

Artikel 239

Iedere echtgenoot is gehouden voor de helft van de gemeenschappelijke schulden aangegaan door de andere echtgenoot.

Artikel 240

Ieder der echtgenoten heeft het recht van de gemeenschap afstand te doen. Door deze afstand is hij niet langer gehouden voor schulden van de gemeenschap, die vóór de ontbinding door de andere echtgenoot werden aangegaan.

Artikel 241

Bij de verdeling van de gemeenschap bij helften kan iedere echtgenoot, tegen geschatte prijs, bij voorrang de goederen toegewezen krijgen die hem strikt persoonlijk zijn of die onontbeerlijk zijn voor de uitoefening van zijn beroep.

76.F. Naast het wettelijke huwelijksstelsel zouden we slechts twee bedongen huwelijksstelsels in het burgerlijk wetboek opnemen: de scheiding van goederen en de gemeenschap beperkt tot de aanwinsten. De bepalingen in verband met die stelsels zouden ondergebracht worden in afdeling 4: Bedongen huwelijksstelsels.

Besluit

77. Voor de keuze van een wettelijk huwelijksstelsel in België komen slechts drie stelsels ernstig in aanmerking: het stelsel van de algemene gemeenschap, het stelsel van de gemeenschap beperkt tot de aanwinsten en het stelsel van de scheiding van goederen.

De gemakkelijkste oplossing zou er natuurlijk in bestaan drie wettelijke stelsels in het burgerlijk wetboek te voorzien en de echtgenoten te verplichten vóór het huwelijk of op het ogenblik van het huwelijk een keuze te maken onder de drie wettelijke stelsels of een ander stelsel bij huwelijkscontract aan te nemen.

De keuze van één wettelijk stelsel kadert echter beter met de geldende opvattingen over de instelling van het huwelijk.

78. In theorie kan de emancipatie van de vrouw verwezenlijkt worden in de drie stelsels en zelfs het meest in het stelsel van scheiding van goederen vermits daar niet alleen de volledige gelijkheid, maar ook de volledige onafhankelijkheid van de gehuwde vrouw verzekerd wordt. In theorie, maar niet in praktijk. In werkelijkheid zal het stelsel van scheiding van goederen de emancipatie van de thuiswerkende vrouw, die geen eigen inkomsten heeft, belemmeren en haar afhankelijk maken van haar man.

Oppervlakkig redenerend zou men in het voordeel van de scheiding van goederen kunnen aanhalen: het huwelijk is wel een levensgemeenschap, maar geen financiële gemeenschap, „men mag niet trouwen voor het geld”. Deze redenering kan gemakkelijk weerlegd worden: enerzijds is het meestal in rijke kringen dat, juist om geldredenen, scheiding van goederen verkozen wordt; anderzijds houdt een levensgemeenschap per definitie ook een goederengemeenschap in: de materiële besommeringen zijn niet weg te denken, zeker niet voor de gewone man.

79. Het gemeenschapsstelsel is „het stelsel dat naar zijn wezen van ouds voldoening heeft geboden voor de grote meerderheid van de gehuwden die arbeiders, bedienden, kleine middenstanders, functionarissen, landbouwers zijn, en die geen vermogen bezitten dat speciale beveiliging behoeft en die ook al geen bijzondere risico's lopen die niet samen zouden kunnen gedeeld worden” (1). Blijft de keuze tussen het stelsel van de algemene gemeenschap of de gemeenschap beperkt tot de aanwinsten.

80. De statistieken schijnen te wijzen op het bestaan van een strekking ten voordele van de gemeenschap van aanwinsten.

(1) DELVA, W., *Opties voor een moreel verantwoord huwelijksrecht*, o.c., blz. 316.

TABEL (I)

	1927		1971	
	T.o.v. huwe- lijken %	T.o.v. huwelijks- contracten %	T.o.v. huwe- lijken %	T.o.v. huwelijks- contracten %
Huwelijken zonder contract	80,81	—	51,58	—
Wettelijke gemeenschap bij contract	6,28	32,71	6,62	13,69
Gemeenschap van aanwinsten	6,18	32,17	16,48	34,05
Algemene gemeenschap	3,79	19,74	4,32	8,93
Scheiding van goederen	2,23	11,65	14,13	29,19
Scheiding van goederen met gemeenschap van aanwinsten	0,70	3,65	6,83	14,11

Uit deze statistieken blijkt:

1. dat het aantal huwelijkscontracten stijgt; ongeveer de helft van de huwelijken worden met een huwelijkscontract gesloten.
2. dat zelfs onder de huwelijkscontracten de gemeenschapsstelsels de meerderheid vormen (56 % tegen 44 %), ondanks de stijging van het aantal contracten van scheiding van goederen (2).
3. dat in 1971 34,05 % van de huwelijkscontracten een gemeenschap van aanwinsten voorzagen, tegen slechts 8,93 % een algemene gemeenschap (3).

(1) Statistieken opgemaakt door de diensten van het Ministerie van Financiën, R.W., 1972-1973, IIII3-III18.

(2) Vooral in de Waalse provincies (Luik, Luxemburg, Namen) en in Limburg kent de scheiding van goederen meest succes.

In de Vlaamse provincies (Oost-Vlaanderen, West-Vlaanderen, Antwerpen) en Henegouwen kent de gemeenschap van aanwinsten meest succes. In Brabant kennen beide stelsels ongeveer eenzelfde succes.

(3) De algemene gemeenschap kent vooral — een relatief — succes in de Vlaamse provincies.

81. Wij zijn er echter van overtuigd dat het grootste deel van de gehuwden die onder het wettelijk stelsel van de gemeenschap van roerende goederen en aanwinsten leven in de waan verkeren dat ze onder een algemene gemeenschap leven of alleszins in werkelijkheid aldus leven.

Onze keuze viel tenslotte op het stelsel van de algemene gemeenschap zowel om redenen van praktische als van filosofische aard:

- a) het stelsel van de algemene gemeenschap is eenvoudiger: er zijn geen bewijs- en vereffeningsmoeilijkheden;
- b) de algemene gemeenschap strookt het best met de idee dat het huwelijk een doelgerichte levensgemeenschap is, gebaseerd op de solidariteit van de echtgenoten.

Die levensgemeenschap begint weliswaar slechts op het ogenblik van het huwelijk, maar van dat ogenblik af moet ze dan ook volledig zijn.

DEEL III

ERFRECHT VAN DE LANGSTLEVENDE ECHTGENOOT (1)

82. Op gebied van erfrecht van de langstlevende echtgenoot bevatte het burgerlijk wetboek nooit bepalingen die discriminatoir waren

(1) Bibliografie

RADOUANT, H., *Les droits successoraux du conjoint survivant*, Ann. F. Dr. Liège, 1958, 273 e.v.

STIÉNON, P., *La position du conjoint survivant en droit comparé*, R. P. Not., 1968, blz. 143 e.v.

BAETEMAN, G., VASTERSAVONDS, A., *De rechten van de overlevende echtgenoot*, R.W., 1969-1970, 1505-1525.

RENAULD, J. (e.a.), *Le statut civil du conjoint survivant*, Bruylant, 1970.

DELNOY, P., *Le conjoint survivant ne mérite-t-il pas mieux?* J.T., 1973, 724.

RENS, J.L., VAN OOSTERWIJCK, G., *De toestand van de langstlevende echtgenoot*, in *Het notariaat bron van recht en rechtszekerheid*, uitg. Kon. Fed. Not., 1973, 327 e.v.

RAUCENT, L., *Une révolution copernicienne: le projet de loi de réforme des droits successoraux du conjoint survivant*, J.T., 1974, 309-314.

STIÉNON, P., *Le droit successoral du conjoint survivant. Analyse d'un projet de loi*, Rec. gén. enr. not. 1974, 129-146.

Vlieghe-Casman, H., *Het patrimonial statuut van de langstlevende echtgenoot*, R.W., 1973-1974, 401 e.v.

VAN QUICKENBORNE, M., *Het erfrecht van de langstlevende echtgenoot. Bedenkingen bij een wetsontwerp*, R.W., 1973-1974, 1857-1872.

WALLECAM-VANSTRAELEN, I., DE BUSSCHERE, C., *Wetsontwerp over het erfrecht van de langstlevende echtgenoot, Verslag over de notariële dagen te Oudenaarde op 27 september 1974*, Jura Falconis, 1974-1975, 151-160.

voor de vrouw (1). Het probleem van het erfrecht van de langstlevende echtgenoot is toch vooral een weduwenprobleem. Dit blijkt uit volgende cijfers:

De gemiddelde levensverwachting is voor mannen 67,73 jaar, voor vrouwen 73,51 jaar (2).

In 1965 stierven in totaal 53.737 gehuwden, 38.346 mannen en 17.391 vrouwen: het aantal stervende gehuwde mannen bedraagt meer dan het dubbel van het aantal stervende gehuwde vrouwen (3).

Onze bevolking telde in 1961, 7,31 % „langstlevende echtgenoten”, 3,73 % weduwnaars en 10,74 % weduwen. Eind 1968 was de verhouding 3,46 % weduwnaars en 11,19 % weduwen, met name respectievelijk 163.200 en 549.900 (4). Het aantal weduwnaars daalt, het aantal weduwen stijgt. Van de weduwnaars oefenen 23,8 % een beroep uit, van de weduwen slechts 8,9 % (5).

Ook historisch is het probleem van het erfrecht van de langstlevende echtgenoot beïnvloed door de verhouding man-vrouw: de maatschappelijke ongelijkheid van man en vrouw stond aan de ontwikkeling van het echtgenoten erfrecht in zover in de weg, dat de rol van de vrouw en haar arbeid in het gezin vaak niet van voldoende betekenis werden geschat om haar een erfrechtelijke aanspraak in het vermogen van de man toe te kennen (6).

COENE, M., *Het erfrecht van de langstlevende echtgenoot, een alternatief voorstel*, in *Actori incumbit probatio*, Antwerpen, 1975.

WIERSMA, K., *Het erfrecht van de langstlevende echtgenoot, in het bijzonder naar het ontwerp boek vier nieuw Nederlands burgerlijk wetboek*, T.P.R., 1967, 61 e.v.

VAN MOERIK, M.J.A., *De realiteit en de positie van de langstlevende echtgenoot*, W.P.N.R., 1970, nr. 5109, blz. 573.

NÈVE, P.L., *Het erfrecht van de langstlevende echtgenoot*, W.P.N.R., 1975, nr. 5293.

BACH, E.L., *Contribution à l'étude de la condition juridique du conjoint survivant*, R. Trim. Dr. Civ., 1965, 545 e.v.

(1) Het burgerlijk wetboek en de sociale wetgeving voorzien in tegendeel in bijzondere rechten voor de overlevende vrouw:

a. de rouw van de vrouw komt ten laste van de erfgenamen van haar vooroverleden man, ook al heeft de vrouw afstand gedaan van de gemeenschap (art. 1481 B.W.). Zie ook art. 1465 B.W.

b. de vrouw heeft recht op een weduwepensioen.

(2) Zie RENAULD, J., *Le statut civil du conjoint survivant*, bijdrage van CHAPELLE, J.M., *Données statistiques sur la condition du conjoint survivant*, blz. 29.

(3) CHAPELLE, J.M., o.c., blz. 38.

(4) CHAPELLE, J.M., o.c., blz. 51 en 58.

(5) CHAPELLE, J.M., o.c., blz. 91.

(6) WIERSMA, K., o.c., blz. 65.

HOOFDSTUK I

HISTORIEK

83. De wetgever van het burgerlijk wetboek kende aan de langstlevende echtgenoot een zeer ongunstig statuut toe. Dit statuut stemde overeen met de toen geldende begrippen over familie en vermogen: de familie steunde uitsluitend op bloedverwantschap, het vermogen bestond vooral uit onroerende goederen, bestemd om overgedragen te worden van generatie tot generatie. Essentieel was het behoud van de goederen in de familie en voor die familie was de langstlevende echtgenoot een vreemde. De langstlevende echtgenoot bezat slechts een erfrechtelijke aanspraak indien geen wettige of natuurlijke bloedverwanten in de erfrechtelijke graad (1) tot de nalatenschap werden geroepen.

84. De wet van 20 november 1896 verleent de langstlevende echtgenoot die noch uit de echt, noch van tafel en bed gescheiden is en de volle eigendom niet erft, op de goederen van de vooroverleden echtgenoot een recht van vruchtgebruik. Dit vruchtgebruik moet de langstlevende echtgenoot in staat stellen verder te leven in materieel zo weinig mogelijk gewijzigde omstandigheden.

Het vruchtgebruik wordt uitgeoefend:

- 1° op een gedeelte gelijk aan dat van het wettig kind dat het minst ontvangt (2);
- 2° op het geheel van de goederen, wanneer de vooroverledene slechts bloedverwanten in de zijlijn, andere dan broeders of zusters of afstammelingen van dezen, achterlaat;
- 3° op de helft, in alle andere gevallen.

Tot voldoening van zijn aandeel, kan de langstlevende echtgenoot zich bij voorkeur het vruchtgebruik van het door de echtgenoten bewoonde huis en/of huisraad doen toewijzen, wanneer dit huis en/of dit huisraad geheel in de gemeenschap begrepen was of geheel tot de nalatenschap van de vooroverledene behoort, en mits de waarde daarvan niet groter is dan die van het gedeelte waarop hij een recht van vruchtgebruik heeft (3).

(1) Bloedverwanten waren in 1804 erfgerechtigd tot de 12^e graad.

(2) Zonder dat dit deel een vierde mag te boven gaan, wanneer de vooroverleden echtgenoot kinderen uit een vorig huwelijk achterlaat (artikel 767, II, § 1 B.W.).

(3) Art. 767, II, § 6, B.W.

De erfgenamen kunnen, mits voldoende zekerheid gesteld wordt, eisen dat het vruchtgebruik van de langstlevende echtgenoot wordt omgezet in een lijfrente, behalve indien dit vruchtgebruik slaat op het woonhuis en/of de huisraad (1). Volgens de wet van 1896 kan de langstlevende echtgenoot binnen het jaar na het overlijden van zijn medeëchtgenoot, indien uit hun huwelijk geen kinderen achtergebleven zijn, een onderhoudsuitkering vorderen ten laste van de nalatenschap, wanneer hij hierop niet voldoende rechten kan doen gelden om in zijn behoeften te voorzien (2). Dit vorderingsrecht heeft in hoofde van de langstlevende echtgenoot het karakter van een voorbehouden gedeelte: het kan hem niet ontnomen worden en het wordt uitgeoefend vóór de uitkering van de legaten, eventueel op de reserve.

85. De wet van 16 mei 1900 op de kleine nalatenschappen (3), met als opzet het behoud van de eenheid van de kleine familiale woning en van bepaalde kleine ondernemingen, kende hierbij een bijzondere rol toe aan de langstlevende echtgenoot:

- a. uitbreiding van het voorkeurrecht: het vruchtgebruik mag bij voorkeur worden uitgeoefend op de woning, het huisraad of de kleine landbouwonderneming, ook al zijn deze goederen belangrijker in waarde dan het deel waarop het wettelijk vruchtgebruik mag uitgeoefend worden, mits een vergoeding wordt betaald om het verschil te dekken;
- b. behoud van de onverdeeldheid: zolang er minderjarige kinderen zijn kan de langstlevende echtgenoot bekomen dat de verdeling van de goederen waarop hij zijn vruchtgebruik bij voorkeur uitoefent, zal uitgesteld worden door de vrederechter;
- c. recht van overneming in eigendom: de langstlevende echtgenoot die reeds medeëigenaar was van de woning of de onderneming heeft de voorrang bij de overname op schatting en mits hij ze gedurende een periode van vijf jaar zelf bewoont of exploiteert.

86. De wet van 11 oktober 1919 beperkte de bloedverwantschap in de erfrechtelijke graad tot de *vierde graad*, behoudens plaatsvervulling. Sindsdien bleef het erfrecht van de langstlevende echtgenoot ongewijzigd.

(1) Art. 767, II, § 7 B.W.

(2) Art. 205, § 2-5 B.W.

(3) Nalatenschappen die onroerende goederen betreffen waarvan het kadastraal inkomen niet meer dan 24.000 F bedraagt.

RECHTSVERGELIJKING

1. *Nederland* (1)

87. Sinds de wet van 17 februari 1923 is de langstlevende echtgenoot ten opzichte van de nalatenschap van de eerstoverledene gelijkgesteld met een kind: hij heeft recht op een kindsdeel in volle eigendom, en, bij ontstentenis van afstammelingen, op de hele nalatenschap met uitsluiting van iedere bloedverwant van de overledene.

De langstlevende echtgenoot is geen reservataire erfgenaam, maar geniet wel de saisine.

Het ontwerp Meijers tot hervorming van Boek IV van het burgerlijk wetboek kent aan de langstlevende echtgenoot volgende voordelen toe:

1. een kindsgedeelte ten reservataire titel;
2. een recht van voorafnemng van de meubelen en de huisraad tot een maximaal bedrag van 15.000 gulden, zonder enige vergoedingsverplichting tegenover de nalatenschap of de gemeenschap;
3. een „verzorgingsrecht”, omgerekend op de vermoedelijke levensduur, dat eventueel op het deel van de reservataire erfgenamen zal wegen;
4. het recht gedurende zes weken na het overlijden in het bezit te worden gelaten van woning en huisraad.

2. *Duitsland* (2)

88. Sinds 1900 heeft de langstlevende echtgenoot er een wettelijk erfdeel in volle eigendom. Zijn erfdeel bedraagt een vierde van de nalatenschap, als hij in samenloop met afstammelingen van de erflater optreedt, de helft als hij in samenloop komt met de ouders van de erflater, hun afstammelingen of hun ouders. Bij ontstentenis van erfgenamen van deze orde erft hij het geheel van de nalatenschap.

De helft van het wettelijk erfdeel vormt een voorbehouden deel dat in waarde, niet *in natura* wordt uitgeoefend.

(1) Zie RENAULD, J., *Le statut civil du conjoint survivant*, bijdrage van VASTERSAVENDT, M., *Le conjoint survivant en droit néerlandais*, blz. 323 e.v. en WIERMA, o.c.

(2) Zie RENAULD, J., o.c., bijdrage van HANOTIU, M., *Le conjoint survivant en droit allemand*, blz. 369 e.v.

De langstlevende echtgenoot verkrijgt een recht van voorafneming op huisraad en huwelijksgiften, dat desgevallend beperkt kan worden wanneer er kinderen zijn tot „angemessener Haushalt”, d.i. wat vereist is voor de voortzetting van een aan zijn toestand aangepast huishouden.

De langstlevende echtgenoot getrouwd onder het wettelijk huwelijksstelsel van de „Zugewinnngemeinschaft” geniet een specifiek statuut: bij ontbinding door overlijden geschiedt de gelijkmaking van de vermogensvermeerderingen principieel op een forfaitaire basis; de juiste waarde van die vermeerderingen wordt niet berekend; de langstlevende echtgenoot ontvangt bij wijze van vereffening van het stelsel en boven zijn erfdeel een vierde van de nalatenschap, zelfs al was zijn vermogen niet minder in waarde toegenomen dan dit van de overledene.

3. *Frankrijk* (1)

89. De basis van het statuut van de langstlevende echtgenoot blijft nog de wet van 9 maart 1891, die model stond voor de Belgische wet van 1896. Ten gevolge van een reeks wetgevende maatregelen is de langstlevende echtgenoot een volwaardig erfgenaam met saisine geworden en is, vergeleken met de toestand in België, zijn aanspraak op de nalatenschap zowel in vruchtgebruik als in volle eigendom uitgebreid.

Het vruchtgebruik dat de langstlevende echtgenoot verkrijgt, slaat op een vierde als de erfflater kinderen nalaat; op de helft als de erfflater broers of zusters of hun afstammelingen nalaat, of bloedverwanten in de opgaande lijn van moeders- en vaderszijde.

De langstlevende echtgenoot bekomt de volle eigendom over de helft van de nalatenschap wanneer er in één moederlijke of vaderlijke lijn geen erfgerechtigde bloedverwanten zijn of slechts gewone zijverwanten (d.w.z. andere dan broers of zusters of hun afstammelingen).

Wanneer de overledene geen enkele bloedverwant in erfelijke graad of enkel gewone zijverwanten nalaat, erft de langstlevende de volle eigendom van de nalatenschap.

(1) Zie Vlieghe-Casman, H., o.c., 414-417.

4. Groot-Brittannië (1)

90. De *Intestates Estates Act* van 1952 kent de langstlevende echtgenoot toe:

- a. een voorkeurrecht op de „personal chattels” van de overledene;
- b. een „wettelijk legaat” van 8.750 pond, vrij van lasten, en van 30.000 pond wanneer de overledene geen kinderen nalaat;
- c. de mogelijkheid de echtelijke woonplaats te kopen;
- d. het vruchtgebruik van de helft van de resterende nalatenschap als de overledene afstammelingen achterlaat; de eigendom van de helft van de resterende nalatenschap, als de overledene vader en/of moeder, broers of zusters of hun afstammelingen nalaat; in de andere gevallen erft de langstlevende de gehele nalatenschap in volle eigendom.

5. Zwitserland (2)

91. Als de overledene afstammelingen nalaat heeft de langstlevende echtgenoot de keus tussen de helft van de nalatenschap in vruchtgebruik of $1/4$ in volle eigendom.

Wanneer de langstlevende echtgenoot samen optreedt met de vader, de moeder van de overledene of hun afstammelingen, heeft hij recht op $1/4$ in volle eigendom en $3/4$ in vruchtgebruik.

In samenloop met grootouders of hun afstammelingen erft hij de helft in volle eigendom en de helft in vruchtgebruik; in de andere gevallen erft hij de ganse nalatenschap.

6. Noord-Afrika (3)

92. In Noord-Afrika, onder gelding van de Koran, bestaat nog een discriminatie tussen man en vrouw: de langstlevende echtgenoot ontvangt $1/2$ van de nalatenschap als de overledene geen (mannelijke) afstammelingen nalaat, $1/4$ als hij er wel nalaat; de langstlevende echtgenote erft in die gevallen slechts $1/4$ respectievelijk $1/8$ van de nalatenschap.

(1) Zie BAUGNIET, J.-GENIN, A., *Répertoire notarial*, t. XVI, *Droit comparé, Grande-Bretagne*, 2e fasc., nr. 8-23 (door L.N. Brown, P. Gastambide en J. Unger) en RENAULD, J., o.c., bijdrage van LEGEIN-VAN DIEREN, M., *Le conjoint survivant en droit anglais*, blz. 247 e.v.

(2) Zie BAUGNIET, J.-GENIN, A., o.c., *Suisse*, 2e fasc., nrs. 13-17 (door G. Flattet).

(3) Zie BAUGNIET, J.-GENIN, A., o.c., *Afrique du Nord*, 2e fasc., nr. 54 (door M. Magne-Rouchaud).

7. Oost-Duitsland (1)

93. De langstlevende echtgenoot erft de helft van de nalatenschap in aanwezigheid van één kind van de overledene, $\frac{1}{3}$ als er twee kinderen zijn en $\frac{1}{4}$ als er drie of meer zijn.

Hij sluit de ouders van de overledene uit, behalve indien deze onderhoudsplichtig was jegens hen; dan erven de langstlevende echtgenoot en de ouders van de overledene elk de helft.

8. Mexico (2)

94. In tegenwoordigheid van descendente erft de langstlevende echtgenoot een kindsdeel, als hij geen persoonlijke goederen van die waarde bezit.

In tegenwoordigheid van ascendenten erft hij de helft.

In tegenwoordigheid van broers of zusters of hun afstammelingen erft hij $\frac{2}{3}$.

In de andere gevallen erft hij de ganse nalatenschap.

9. Zweden (3)

95. De kinderen erven in eerste rang.

De langstlevende echtgenoot erft de ganse nalatenschap als de overledene geen afstammelingen naliet.

Als op het ogenblik van het overlijden van de langstlevende echtgenoot de vader, de moeder, broers of zusters of hun afstammelingen nog in leven zijn, erft degene die de naaste erfgenaam is van de vooroverleden echtgenoot de helft van de nalatenschap van de langstlevende echtgenoot.

10. Sovjet-Unie (4)

96. De langstlevende echtgenoot is erfgenaam van de eerste rang. Kinderen, geadopteerden, langstlevende echtgenoot, ouders en adoptanten erven een gelijk aandeel.

(1) Zie BAUGNIET, J.-GENIN, A., o.c., *Allemagne*, 4e fasc., nr. 74 (door H.W. Kornicker).

(2) Zie BAUGNIET, J.-GENIN, A., o.c., *Mexique*, nrs. 340, 345 en 347-350 (door J. Lisbonne).

(3) Zie BAUGNIET, J.-GENIN, A., o.c., *Suède*, nr. 68 (door G. Forssius).

(4) Zie BAUGNIET, J.-GENIN, A., o.c., *Union des Républiques Socialistes Soviétiques*, nr. 17 (door A. Dominique).

HET WETSONTWERP TOT WIJZIGING VAN HET ERFRECHT VAN DE LANGSTLEVENDE ECHTGENOOT

97. Op 17 februari 1969 werd door de toenmalige Minister van Justitie Vranckx een ontwerp van wet tot wijziging van het erfrecht van de langstlevende echtgenoot in de Senaat neergelegd (1).

Het werd op 21 november 1973, grondig gewijzigd, door de Senaat goedgekeurd.

Ook in de Kamer maakte het ontwerp het voorwerp uit van talrijke amendementen. Op 12 februari 1976 werd de nieuwe tekst, voorgesteld door de Commissie voor de Justitie, met als voorzitter de heer L. Remacle en als verslaggever de heer F. Baert (2), door de Kamer gestemd. De 159 aanwezige volksvertegenwoordigers verleenden unaniem hun goedkeuring aan het ontwerp.

De voornaamste wijzigingen door de Kamer aan de door de Senaat voorgestelde tekst aangebracht, betroffen, naast verbeteringen op gebied van de juridische terminologie en van de taal in de Nederlandse tekst:

- de gelijkstelling van de echtgenoot in tweede huwelijk met de echtgenoot in eerste huwelijk, ook wanneer er kinderen uit het eerste huwelijk zijn;
- het toekennen van een voorbehouden deel in vruchtgebruik aan de langstlevende echtgenoot.

Het door de Kamer gewijzigde ontwerp is nu weer aanhangig bij de Senaat.

Het ontwerp is niet revolutionair (3), maar verruimt de rechten van de langstlevende echtgenoot in de nalatenschap van de vooroverledene zowel in vruchtgebruik als in volle eigendom.

Volgens de memorie van toelichting van Minister Vranckx had het ontwerp tot doel de wetgeving in overeenstemming te brengen met volgende nieuwe sociologische realiteit: „De hedendaagse familie beperkt zich meer en meer tot het gezin. De huwelijksband is steviger dan de band die elke echtgenoot met zijn verre bloedverwanten in de opgaande of de zijlijn verbindt. De economische en sociale ver-

(1) *Parl. Besch., Senaat*, zitting 1968-1969, nr. 200.

(2) *Parl. Besch., Kamer*, nr. 298 (1974-1975), nr. 6, zitting van 23 januari 1976.

(3) Niet zonder enige overdrijving gewaagt RAUCENT, L. (o.c.) van een „révolution copernicienne”.

wikkelingen verkleinen de verworven fortuinen, verminderen de familievermogens die als een gezamenlijk goed van geslacht op geslacht moesten overgaan en verzwakken de oude regel *paterna paternis*. De goederen die de echtgenoot bij zijn overlijden achterlaat, zijn meestal de gemeenschappelijke vrucht van de bedrijvigheid van het huishouden. In deze nieuwe gedachtengang past het dat de overlevende echtgenoot voortaan een groter aandeel krijgt in de nalatenschap van zijn huwelijkspartner" (1).

Hoofddlijnen van het ontwerp, zoals het door de Kamer werd aangenomen

98. Voortaan heeft de langstlevende echtgenoot de saisine. In de plaats van onregelmatig erfopvolger wordt hij wettig erfgenaam. Hij wordt meteen ook reservataire erfgenaam (2).

In boek III, eerste titel, hoofdstuk III van het burgerlijk wetboek wordt een afdeling IV ingevoegd, getiteld „Rechten van de langstlevende echtgenoot”, en omvattende artikel 745bis.

99. *Het erfdeel van de langstlevende echtgenoot:*

1) *Als er geen andere erfgenamen zijn:*

Wanneer de overledene geen bloedverwanten in erfelijke graad en ook geen natuurlijke kinderen achterlaat, behoren de goederen van zijn nalatenschap toe aan de langstlevende echtgenoot, die noch uit de echt, noch van tafel en bed gescheiden is (art. 574bis § 1).

2) *Als er geen afstammelingen zijn:*

Wanneer de overledene bloedverwanten in de opgaande lijn of in de zijlijn achterlaat, of erfgenamen uit elk van die erforden, verblijft de *volle eigendom van de goederen die deel uitmaken van de gemeenschap* die tussen de echtgenoten bestond aan de langstlevende echtgenoot die noch uit de echt noch van tafel en bed gescheiden is, en erft deze tevens het *vruchtgebruik op alle goederen van de overledene*.

Bij gebrek van gemeenschap, verkrijgt de langstlevende echtgenoot het vruchtgebruik op alle goederen van de overledene (§ 2).

(1) Memorie van toelichting Vranckx, blz. 1.

(2) In het voordien door de Senaat aangenomen versie was de langstlevende echtgenoot geen reservataire erfgenaam. Voor argumenten pro en contra, zie verder.

3) *Als er afstammelingen zijn:*

Wanneer de overledene hetzij wettige afstammelingen hetzij natuurlijke of geadopteerde kinderen of wettige afstammelingen van dezen achterlaat, heeft de langstlevende echtgenoot die noch uit de echt noch van tafel en bed gescheiden is, *recht op het vruchtgebruik van de gehele nalatenschap* (§ 3) (1).

100. *Bijzonderheden in verband met het erfrecht van de langstlevende echtgenoot*

a. *Omzetting van het vruchtgebruik:*

Wanneer de langstlevende echtgenoot tot de nalatenschap komt samen met bloedverwanten in de opgaande lijn of in de zijlijn, kan hij de omzetting in volle eigendom eisen van zijn rechten in vruchtgebruik, zo nodig door middel van de verkoop van de met vruchtgebruik bezwaarde goederen (§ 4).

Wanneer de langstlevende echtgenoot tot de nalatenschap komt samen met wettige afstammelingen, met natuurlijke of geadopteerde kinderen of met wettige afstammelingen van dezen, kan elk van hen vragen dat het vruchtgebruik op één of meer goederen wordt omgezet in volle eigendom.

Indien het belang van de partijen, in het bijzonder dat van de minderjarige kinderen, daaraan niet in de weg staat, kan de rechtbank de verkoop van één of meer goederen toelaten alsmede de verdeling van de verkoopprijs ervan, ofwel de herstellings- en onderhoudskosten aan de echtgenoot-vruchtgebruiker opleggen, op voorwaarde dat de opbrengst van die goederen voldoende is om die kosten te dekken (§ 5).

b. *Recht van vruchtgebruik op de preferentiële goederen*

Het recht van vruchtgebruik op het onroerend goed, dat het gezin huisvest, evenals op het huisraad dat zich daarin bevindt en de huurrechten die erop betrekking hebben, kunnen aan de langstlevende echtgenoot zonder zijn instemming niet ontnomen worden,

(1) De door de Senaat aangenomen tekst maakte een onderscheid tussen de gevallen waarin al dan niet kinderen uit een vorig huwelijk bestonden: wanneer de overledene kinderen uit een vorig huwelijk achterliet of kinderen door hem en door een vroegere echtgenoot aangenomen, had de overlevende echtgenoot slechts recht, naar zijn keuze, op een vierde der erfenis in volle eigendom of op de helft in vruchtgebruik.

De Kamer beschouwde dit onderscheid terecht als niet meer verantwoord. Vgl. SWENNEN, L., *Van oude bokken en groene blaadjes. De erfrechtelijke positie van de langstlevende stiefouder*, R.W., 1975-1976, 1045-1076.

welke ook de erfgenamen wezen die met hem tot de nalatenschap komen (§ 6) (1).

c. *Rechten van de afstammelingen*

Niettegenstaande enig andersluidend beding, kunnen de kinderen en afstammelingen van de overleden echtgenoot een boedelbeschrijving van de roerende goederen en een staat van de onroerende goederen die aan het vruchtgebruik van de langstlevende echtgenoot onderworpen zijn doen opmaken, en vorderen dat de sommen worden belegd en de titels aan toonder worden omgezet in titels op naam of neergelegd in gemeenschappelijke bankdeposito's, naar keuze van de langstlevende echtgenoot (§ 8).

d. *Verlies van het recht op vruchtgebruik*

De langstlevende echtgenoot kan geheel of gedeeltelijk uitgesloten worden van het recht op vruchtgebruik of van het preferentieel recht op vruchtgebruik of kan deze rechten verliezen in drie gevallen:

- algehele of gedeeltelijke ontzetting uit de ouderlijke macht;
- uitsluiting of ontzetting uit de voogdij wegens kennelijk wan-gedrag;
- feitelijke scheiding of instellen van een eis tot echtscheiding of scheiding van tafel en bed, te wijten aan zijn zware fout (§ 9).

101. *De reserve van de langstlevende echtgenoot en de weerslag daarvan op de reserve van descendente en ascendenten*

a. Aan de langstlevende echtgenoot wordt een voorbehouden gedeelte toegekend door het nieuwe artikel 915bis B.W. (art. 23 van het ontwerp).

- Ondanks elke daarmee strijdige beschikking heeft de langstlevende echtgenoot in elk geval het vruchtgebruik op de helft van de goederen die het voorbehouden gedeelte uitmaken van de afstammelingen met wie hij samen tot de nalatenschap komt.

(1) In geval bij het overlijden van één der echtgenoten feitelijke scheiding bestond of een echtscheidingsprocedure hangende was, slaat hetzelfde voorkeurrecht op de laatste echtelijke woonplaats

- behoudens ernstige reden in geval van feitelijke scheiding eis tot echtscheiding of scheiding van tafel en bed op grond van bepaalde feiten;
- behoudens andersluidend beding in de voorafgaande overeenkomst in geval van echtscheiding door onderlinge toestemming (art. 745bis, § 7).

De echtgenoten moeten voortaan immers bij geschrift hun overeenkomst omtrent het vruchtgebruik van de preferentiële goederen vaststellen (art. 1288 Ger. W., gewijzigd door art. 27 van het ontwerp).

– Wanneer de overledene geen afstammelingen nalaat, komt de gemeenschap in volle eigendom in elk geval, ondanks elke daarmee strijdige beschikking, aan de langstlevende echtgenoot toe.

Bij gebreke van gemeenschap heeft de langstlevende echtgenoot in elk geval, ondanks elke daarmee strijdige beschikking, het vruchtgebruik op de helft van de goederen van de nalatenschap, in voorkomend geval uit te oefenen op het voorbehouden deel van de bloedverwanten in de opgaande lijn.

- b. Naast zijn voorbehouden erfdeel behoudt de langstlevende echtgenoot zijn recht op levensonderhoud lastens de nalatenschap van de overledene overeenkomstig artikel 205, § 2 B.W.

Dergelijk recht op levensonderhoud wordt nu echter ook aan de ascendenten toegekend: de nalatenschap van vooroverleden kinderen of afstammelingen is levensonderhoud verschuldigd aan de bloedverwanten in de opgaande lijn die behoeftig zijn en hun voorbehouden erfdeel ten voordele van de andere erfgenamen hebben verloren.

101bis. *Het beschikbaar gedeelte bij beschikkingen om niet tussen echtgenoten*

Artikel 1094 B.W. wordt als volgt vervangen (art. 25 van het ontwerp):

- Een echtgenoot kan, voor het geval dat hij noch wettige afstammelingen noch natuurlijke of geadopteerde kinderen of wettige afstammelingen van dezen achterlaat, hetzij bij huwelijkscontract hetzij tijdens het huwelijk ten voordele van de andere echtgenoot beschikken over *de volle eigendom van het geheel van zijn goederen*.
- Voor het geval dat hij hetzij wettige afstammelingen, hetzij natuurlijke of geadopteerde kinderen of wettige afstammelingen van dezen achterlaat, mag hij op dezelfde wijze ten voordele van de andere echtgenoot beschikken over het beschikbaar gedeelte bepaald in artikel 913 (de helft, een derde of een vierde naargelang hij één, twee, drie of meer afstammelingen achterlaat), onverminderd de rechten in vruchtgebruik aan de langstlevende echtgenoot toegekend in de titel „erfenissen”.

Artikel 1098 B.W. dat het beschikbaar gedeelte ten aanzien van een echtgenoot, die kinderen heeft uit een vorig huwelijk, beperkt, wordt opgeheven door artikel 26 van het ontwerp.

HOOFDSTUK IV

HERVORMINGSVOORSTEL

AFDELING I

SOCIOLOGISCHE GRONDSLAGEN VOOR EEN HERVORMING

102. a. *De evolutie van de familie*: de traditionele familie, destijds bijna onbeperkt in graad, heeft plaats gemaakt voor een engere groep, het gezin, gevormd door man en vrouw en de kinderen die nog niet zelfstandig zijn.

Daarbij moet worden vastgesteld dat:

- (1) de kinderen een steeds toenemende zelfstandigheid verwerven die hen reeds vóór het huwelijk uit het gezin losrukt, zodat de ouders meer en meer op zichzelf worden aangewezen, wat hen ook meer doet inzien dat zij ervoor moeten zorgen dat de langstlevende beveiligd wordt, niet alleen tegenover de verre familie, doch zelfs tegenover de kinderen (1);
- (2) de gemiddelde levensduur heden ongeveer 70 jaar belooft: dit betekent dat de meeste erfenissen openvallen op een ogenblik dat de overlevende echtgenoot de pensioengerechtigde leeftijd heeft bereikt en steun behoeft, terwijl de kinderen (meestal 40 tot 50 jaar oud) reeds een sociale positie hebben verworven; het argument dat het erfrecht vooral de kinderen een stand moet verschaffen gaat dus niet meer op.
- (3) de nalatenschap van de eerstoverledene zeer vaak enkel en alleen verworven werd dank zij de samenwerking van beide echtgenoten, hetgeen rechtvaardigt dat diegene die langst leeft aanspraak mag maken op de goederen, vrucht van deze samenwerking (2).

103. b. *De evolutie van de eigendom*: „de eigendom bestaat niet meer in het grootgrondbezit uit de tijd van het burgerlijk wetboek, maar in een meer gespreid bezit van niet geërfde goederen, verkregen door persoonlijke arbeid en in hoofdzaak bestemd tot gebruik door het eigen gezin” (3).

Met de evolutie van familie en eigendom moet onvermijdelijk een evolutie van familierecht naar gezinsrecht gepaard gaan.

(1) BAETEMAN, G., VASTERSAVONDTS, A., o.c., 1510.

(2) BAETEMAN, G., VASTERSAVONDTS, A., loc. cit.

(3) Vlieghe-Casman, H., o.c., 418. Zie ook Wiersma, K., o.c., blz. 79; — Baeteman, G., VASTERSAVONDTS, A., o.c., 1510.

**PLAATS VAN DE LANGSTLEVENDE ECHTGENOOT
IN DE RANGORDE DER ERFGENAMEN**

104. Uitgaande van deze sociologische gegevens lijkt het onbetwistbaar dat de langstlevende echtgenoot alle bloedverwanten van de vooroverledene, andere dan diens ouders of kinderen, uit de nalatenschap moet uitsluiten.

Het voorontwerp van herziening van het burgerlijk wetboek, eind vorige eeuw opgesteld door Laurent, liet de echtgenoot reeds erven tot beloop van twee derden in volle eigendom zo de overledene ascendenten naliet en tot beloop van de gehele nalatenschap zo hij alleen verwanten in de zijlijn naliet. Wanneer de langstlevende echtgenoot in samenloop komt met de ouders van de overledene (hetgeen veronderstelt dat er geen kinderen zijn), lijkt het niet wenselijk deze laatste zonder meer uit te schakelen. Zij moeten een zekere aanspraak op de nalatenschap van hun kind kunnen doen gelden, maar het is meer aangewezen hun een uitkering tot onderhoud ten laste van de nalatenschap toe te kennen, dan een aandeel in de nalatenschap.

105. Blijft als centraal probleem: het openvallen van een nalatenschap terwijl zowel de overlevende echtgenoot als de kinderen van de overledene nog in leven zijn. Gaat de langstlevende echtgenoot de kinderen in rang vooraf, komt hij na hen in rang, of staan beide in dezelfde rang?

„Het gehele probleem wordt beheerst door het bestaan van twee verhoudingen in het gezin, die noodzakelijkerwijze verschillende uitzichten vertonen en tot wrijvingen aanleiding kunnen geven: er is enerzijds de verhouding tussen de echtgenoten onderling, en anderzijds de verhouding tussen de echtgenoten en de kinderen. Tussen de echtgenoten bestaat er een op genegenheid en op een verplichting tot wederzijdse hulp gegronde levensgemeenschap. Niet te aanvaarden is, dat dit alles door het overlijden van een van hen zou wegvallen. Tussen de echtgenoten en de kinderen echter is de verhouding veel meer naar de toekomst gericht en beantwoorden de patrimoniale rechten die eruit voortvloeien aan de drang van iedere mens om zichzelf te zien voortduren in de nieuwe generatie; het steeds hiermede verbonden onbeperkbaar recht op een deel van het vermogen van de ouders, tegenstrijdig met de verplichtingen tegenover de langstlevende echtgenoot, vormt de spil van het hier onderzochte probleem” (1). De toestand van echtgenoot en kinderen is nochtans

(1) VLIEGHE-CASMAN, H., o.c., 419.

verschillend: „meestal is het immers zo, dat kinderen kunnen verwachten dat het deel dat zij aan hun langstlevende ouder moeten afstaan en dat deze niet voor zijn verzorging nodig heeft, op de duur bij hen terecht zal komen; omgekeerd is dat niet het geval. Daarbij komt de moeilijkheid dat de oplossing die men kiest voor allerlei uiteenlopende situaties dienst moet doen: zowel bij algehele of beperkte gemeenschap, resp. deelgenootschap, als bij uitsluiting van beide, zowel bij veel als bij weinig kinderen en zowel bij behoorlijk verzorgd zijn van de langstlevende uit eigen middelen, als in het geval dat hij voor zijn onderhoud op de nalatenschap is aangewezen” (1).

106. Drie oplossingen zijn mogelijk:

- (1) ofwel stelt men de langstlevende echtgenoot en de kinderen op volledig gelijk voet: beiden erven een aandeel in volle eigendom in de nalatenschap;
- (2) ofwel komen de kinderen in rang vóór de overlevende echtgenoot:
 - a) zij sluiten hem uit, maar hij bekomt een verzorgingsrecht ten laste van de nalatenschap;
 - b) de kinderen erven de naakte eigendom, de langstlevende het vruchtgebruik.

Voor deze oplossing pleit dat in de huwelijkscontracten met gemeenschap de toekenning in volle eigendom meestal wordt bedongen ingeval er geen kinderen uit het huwelijk volgen, maar dat, wanneer er wel kinderen zijn, de toekenning van de gemeenschap in vruchtgebruik het meest voorkomt (2);

- (3) ofwel verleent men voorrang aan de erfrechtelijke aanspraak van de echtgenoot. In onze rechtsleer stuit dit nog op veel verzet: „le resserrement de la famille autour du noyau conjugal ne peut conduire au sacrifice des droits légitimes des enfants. Si le conjoint survivant peut avoir des problèmes de subsistance, les enfants peuvent avoir, pour leur part, des problèmes d'établissement. Il ne serait conforme ni à la justice familiale, ni même à l'intérêt social bien compris, que la plus grande partie des fortunes soit inutilement „bloquée” entre des mains trop âgées pour affecter ces biens à des fins de progrès économique et social” (3);

(1) WIERSMA, K., o.c., blz. 81.

(2) Verslag VANDEKERCKHOVE namens de Commissie voor Justitie van de Senaat, Senaat 1973-1974, nr. 30, blz. 3; — Zie RENAULD, J. o.c., bijdrage GRÉGOIRE, M., *Le statut civil du conjoint survivant dans la pratique quotidienne*, blz. 165 en 175. Dit is echter te verklaren door artikel 1094 B.W.

(3) RENAULD, J., o.c., *Conclusions*, blz. 535.

Ten voordele van de langstlevende echtgenoot pleit dat hij in feite in 93,80 % van de gevallen in het bezit van de erfenis wordt gelaten, welk ook het huwelijksvermogensstelsel is. De voornaamste redenen voor uittreding uit „onverdeeldheid” tussen ouders en kinderen blijken te zijn: de twist tussen de kinderen onderling en de installatievraag vanwege de kinderen (1).

AFDELING 3

AARD VAN HET ERFRECHT VAN DE LANGSTLEVENDE ECHTGENOOT

A. Moet het erfdeel van de langstlevende echtgenoot hem voorbehouden worden?

107. Te weten of een reservatair aandeel voor de echtgenoot moet weerhouden worden is een fel omstreden onderwerp (2).

Tegen de reserve wordt aangevoerd dat:

- de reserves van de kinderen, met daarenboven de reserve voor de echtgenoot praktisch de ganse nalatenschap zouden omvatten, zodanig dat het gedeelte waarover nog zou kunnen worden beschikt slechts zeer miniem zou zijn, wat in tegenstrijd zou zijn met het beginsel van het vrije beschikkingsrecht bij testament;
- de toekenning van een reservatair deel de hervorming van de hele instelling van de reserve zou vereisen: bv. tot wiens nadeel zou deze reserve samengesteld worden? Ten nadele van de andere legitimarissen of ten nadele van het resterend beschikbaar gedeelte?
- het niet zo vaak gebeurt dat een echtgenoot onterfd wordt, terwijl daarenboven de bevoegdheid tot onterving de huwelijksband verstevigt;
- het bestaan van de reserve tot echtscheiding zou kunnen aanzetten of het concubinaat in de hand zou kunnen werken;
- de interferentie van het huwelijksgoederenrecht niet uit het oog mag worden verloren: bij de wettelijke gemeenschap komt de helft reeds toe aan de echtgenoot; verder hebben de echtgenoten de mogelijkheid van schenkingen bij huwelijkscontract of tijdens het huwelijk;
- een verzorgingsrecht of een voorkeurrecht voor de langstlevende echtgenoot het gebrek aan reserve kunnen opvangen.

(1) Verslag VANDEKERCKHOVE, o.c., blz. 3, GRÉGOIRE, M., o.c., blz. 114 e.v.

(2) Zie memorie van toelichting VRANCKX, blz. 2-3; verslag VANDEKERCKHOVE, blz. 8-10; verslag BAERT, blz. 21-24; BAETEMAN, G., VASTERSAVONDT, A., o.c., 1523-1525; Vlieghe-CASMAN, H., o.c., 423-425.

108. Deze argumenten wegen echter niet op tegen dit ene argument ten voordele van de reserve: de weigering van een voorbehouden deel aan de langstlevende echtgenoot betekent de ontkenning van zijn ontegensprekelijke erfelijke roeping. De reserve beschermt de langstlevende echtgenoot tegen — eventueel toevallige of ondoordachte — onterving. Op deze bescherming heeft de langstlevende echtgenoot een onbetwistbaar recht, ongeacht zijn behoeften. Als de langstlevende echtgenoot in het erfrecht naast descendente en ascendente een vooraanstaande positie inneemt, moet hij net als hen de reserve bezitten.

B. Moet aan de langstlevende echtgenoot een erfdeel in vruchtgebruik of in volle eigendom toegekend worden?

109. Tegen het vruchtgebruik van nagelaten goederen kunnen talrijke bezwaren worden aangevoerd (1):

- de afhankelijkheid van meerderjarige kinderen die slechts een bezaaid erfdeel ontvangen en er in bepaalde omstandigheden kunnen toe gebracht worden hun aandeel te realiseren in aldus zeer ongunstige omstandigheden;
- het erfrecht moet vooral gemaakt worden voor de gewone mens en voor kleine boedels: de opbrengst van het vruchtgebruik zal vaak niet opwegen tegen de verplichting tot onderhoud van de zaak of alleszins ontoereikend zijn om te voorzien in het onderhoud van de langstlevende;
- het scheppen van een belangentegenstelling en van de mogelijkheid van conflicten tussen verwanten;
- het onttrekken van goederen aan het maatschappelijk verkeer;
- het vruchtgebruik is een verouderde instelling, die slechts goed werkt voor onroerende goederen;
- het vruchtgebruik vertoont eerder het karakter van een onderhoudsrecht dan van een echt erfrecht.

Het vruchtgebruik biedt weliswaar de mogelijkheid rechten te verlenen op een uitgebreider deel van de nalatenschap — het nut van het vruchtgebruik dient beoordeeld te worden volgens de regel van alles of niets (2) — maar dit argument weegt niet op tegen de talrijke nadelen.

(1) Vlieghe-Casman, H., o.c., 421; Baeteman, G., Vastersavonds, A., o.c., 1511-1512.

(2) Memorie van toelichting, o.c., blz. 7.

110. Laat men de langstlevende echtgenoot in volle eigendom erven, dan is de vraag: hoe groot moet zijn aandeel zijn?

De enen verkiezen een kindsdeel en anderen een welbepaald vast deel (een vierde of een derde), anderen nog een kindsdeel met een welbepaald minimum.

Tegen het kindsdeel wordt wel eens het argument gebruikt dat dit een straf op de vruchtbaarheid zou inhouden: het is echter niet onredelijk dat wie veel kinderen krijgt met veel kinderen moet delen zowel tijdens het leven van de echtgenoten als na het overlijden van een van hen (1).

Tegen de forfaitaire oplossing pleit dat de langstlevende echtgenoot in vele gevallen bij de kinderen wordt achtergesteld. Dit kan uiteraard niet het geval zijn wanneer de echtgenoot de helft van de nalatenschap of zelfs de ganse nalatenschap in volle eigendom ontvangt.

111. Sommige landen opteren niet uitsluitend voor een erfrecht in vruchtgebruik of in volle eigendom, maar voor een combinatie van beide wijzen van erfopvolging, combinatie die zelf verschillende vormen kan aannemen: erfrecht in volle eigendom en in vruchtgebruik, keuzemogelijkheid voor de langstlevende echtgenoot, mogelijkheid tot omzetting van het vruchtgebruik in eigendom.

112. Ook wordt een oplossing voorgesteld waarbij enerzijds de bezwaren verbonden aan een zuiver eigendomsstelsel vermeden worden zonder anderzijds te vervallen in de onbeschikbaarheid der goederen door het vruchtgebruik. Volgens deze oplossing moet een weg gekozen worden waarbij de langstlevende echtgenoot de vrije beschikking over de goederen behoudt, maar waarbij hetgeen overblijft bij zijn overlijden naar de wettelijke erfgenamen van de eerstoverledene teruggaat. In dit stelsel worden bepaalde beperkingen opgelegd aan de langstlevende echtgenoot, bv. verbod van schenking, onttrekken der goederen aan een tweede gemeenschap ... (2).

(1) WIERSMA, K., *o.c.*, blz. 82.

(2) Voorstel door de Nederlandse notaris JANSSENS geformuleerd in 1920 (zie BAETEMAN, G., VASTERSAVONDTS, A., *o.c.*, 1513). Vgl. het voorstel van COENE, M., *o.c.*, tot aanneming van een stelsel gebaseerd op het fideïcommis de residuo. Zie ook Vlieghe-Casman, H., *o.c.*, 427, die pleit voor een voortgezette gemeenschap.

BESLUIT

113. Bij de studie van de erfrechtelijke toestand van de langstlevende echtgenoot in diverse staten valt het op dat bijna iedere staat een eigen regeling heeft, verschillend van deze van alle andere staten. Een minderheid kent de langstlevende een erfrecht in vruchtgebruik toe, een meerderheid in volle eigendom. De meeste staten plaatsen de langstlevende echtgenoot op gelijke of net langere voet dan de kinderen. Geen enkele staat plaatst de overlevende echtgenoot in rang vóór de kinderen.

Het Belgisch ontwerp vormt een sluitend geheel dat rekening houdt met de interferentie van erfrecht en huwelijksgoederenrecht, dat het erfrecht aanvult met een verzorgingsrecht en een onbeperkt voorkeurrecht op echtelijke woning en huisraad, maar dat steunt op de verouderde instelling van het vruchtgebruik met al zijn nadelen.

114. De rechtvaardiging van het erfrecht hoeft niet uitsluitend te worden gezocht in het doorgeven van vermogen aan een jongere generatie, maar ook in de erkenning van de natuurlijke overgang van het vermogen op degene tot wie de erflater tijdens zijn leven in de nauwste betrekking stond en die het meest tot de totstandkoming van dat vermogen bijdroeg (1). De langstlevende echtgenoot heeft recht op meer dan een erfrecht in vruchtgebruik met vrij uitgesproken alimentair karakter. De eerste erfrechtelijke roeping is niet die welke ontstaat door bloedverwantschap, maar die welke steunt op het huwelijk, op de nauwste band die er tussen mensen kan bestaan (2).

In de meeste gezinnen zijn de meeste goederen gemeenschapsgoederen, verworven door beide echtgenoten samen. De afstammelingen kunnen hierop minder rechten laten gelden dan de langstlevende echtgenoot die ze mede verwierf (3).

In acht genomen de hoge gemiddelde levensduur zal de langstlevende echtgenoot de vrijgekomen goederen meestal meer nodig hebben dan de kinderen.

Daarenboven zal de langstlevende evengoed na als gedurende het huwelijk zorg dragen voor het familiebezit en zich voor de afstamme-

(1) WIERSMA, K., o.c., blz. 67.

(2) DELVA, W., *Opties voor een moreel verantwoord huwelijksrecht*, o.c., blz. 316-317.

(3) Verslag VANDEKERCKHOVE, o.c., blz. 13: standpunt van een minderheid in de Senaatscommissie, voorstander van de toekenning in volle eigendom van alle erfenisgoederen aan de langstlevende echtgenoot, zelfs al bestaan er afstammelingen.

Eenzelfde standpunt werd bij de bespreking van het ontwerp MEIJERS ingenomen door de commissie ingesteld door de Broederschap der Notarissen en der Kandidaat-Notarissen (zie BAETEMAN, G., VASTERSAVONDT, A., o.c., 1518).

lingen inzetten; door de band van de natuur is de zorg voor de kinderen zowel materieel als moreel zo sterk, dat misbruiken praktisch niet voorkomen (1).

Het erfrecht van de kinderen is meestal slechts uitgesteld: na het overlijden van de langstlevende echtgenoot erven ze toch van hem. Wanneer de langstlevende echtgenoot alleen erft worden mogelijke betwistingen tussen hem en de kinderen of tussen de kinderen onderling automatisch uitgesloten.

De toenemende zelfstandigheid van de kinderen heeft tegelijk tot gevolg dat de echtgenoten meer op elkaar aangewezen zijn en dat de kinderen minder op hun ouders aangewezen zijn.

V o o r s t e l

115. De langstlevende echtgenoot wordt erfgenaam van de eerste orde. Voorkeurrecht op woning en huisraad evenals verzorgingsrecht te laste van de nalatenschap worden meteen overbodig. Dergelijk verzorgingsrecht kan wel aan de ascendenten van de overledene toegekend worden. Moeilijkheden gepaard met de opeenvolgende vereffeningen van de gemeenschap en de nalatenschap zijn er niet meer. Het recht, zeker het familierecht, moet een weerspiegeling zijn van de opvattingen van de meerderheid van de bevolking, van de levensgewoonten van de gewone man. Het moet eenvoudig zijn, vatbaar voor de gewone man.

Vraagt men deze „Wie moet bij uw overlijden erven, uw echtgenoot of uw kinderen?“, dan zal het antwoord overwegend luiden: „Mijn echtgenoot, de kinderen erven toch als die sterft“. Dit wordt bevestigd door het feit dat de langstlevende echtgenoot bijna steeds in het bezit gelaten wordt van de erfenis.

DEEL IV

OUDERLIJKE MACHT (2)

De ouderlijke macht bestaat uit drie componenten: het gezag over de persoon van het kind (art. 372 B.W.), het genot van de goederen

(1) Verslag VANDEKERCKHOVE, o.c., blz. 14 (standpunt minderheid).

(2) Bibliografie

1. Vóór de wet van 8 april 1965

DABIN, J., *Le contrôle de la puissance paternelle en droit belge*, J.T., 1947, 17 e.v.

van het kind (art. 384 B.W.) en het beheer van de goederen van het kind (art. 389 B.W.).

De ouderlijke macht is geleidelijk geëvolueerd naar een ouderlijk dienstbetoon, waarbij de ouderlijke verplichtingen de ouderlijke rechten voorafgaan.

HOOFDSTUK I

TIJDENS HET HUWELIJK

AFDELING I

HISTORIEK

117. Een onderscheid moet gemaakt worden tussen *bezit* en *uitoefening* van de ouderlijke macht.

De ouderlijke macht behoort reeds in de Code civil van 1804 aan beide ouders gezamenlijk toe; dit blijkt uit de nog steeds ongewijzigde artikelen 371 en 372 van het burgerlijk wetboek. Tot 1965 werd de uitoefening ervan gedurende het huwelijk door artikel 373 B.W. echter toevertrouwd aan de vader alleen.

2. Na de wet van 8 april 1965

MATTHIJS, J., *De civielrechtelijke bepalingen betreffende de minderjarigen in de nieuwe wet jeugdbescherming*, T.P.R., 1965, blz. 211-401.

DELNOY-MARGRÈVE, Cl., *Le civiliste et la loi du 8 avril 1965 relative à la protection de la jeunesse*, Ann. F. Dr. Liège, 1965, blz. 421-448; — *La puissance paternelle après la loi du 8 avril 1965*, Ann. F. Dr. Liège 1967, blz. 189-220.

KELERS, A., *Les dispositions de droit civil relatives aux mineurs*, Ann. dr., 1966, blz. 85-126; — *L'évolution de la puissance paternelle*, Ann. dr., 1971, blz. 43-55.

BAERT, G., *Beschouwingen over de burgerrechtelijke bepalingen van de wet van 8 april 1965 betreffende de jeugdbescherming*, R.W., 1967-1968, 1609-1636.

GERLO, J., *De burgerrechtelijke bepalingen van de wet op de jeugdbescherming*, *Overzicht van rechtsleer, rechtspraak met rechtsvergelijkende aantekeningen*, T.P.R., 1973, blz. 113-162.

3. Na de wet van 1 juli 1974

MASSON, J.P., *La loi du 1er juillet 1974 modifiant les articles 221, 373 et 389 du Code civil et abrogeant l'article 374 du même code*, J.T., 1974, blz. 672-674.

X., *Loi du 1er juillet 1974 modifiant les articles 221, 373 et 389 du Code civil et abrogeant l'article 374 du même code*, Rec. gén. enr. not., 1974, nr. 21845, blz. 353-364.

NUYTINCK, H., *Vader en moeder: gelijk voor de wet*, R.W., 1974-1975, 1345-1366.

DELVA, W., *Ouderlijke verplichtingen en rechten*, in *Gezinsrecht*, Gent, 1975, blz. 269-287, inz. blz. 283-286.

VIEUJEAN, E., *Droits et devoirs des époux*, in *Gezinsrecht*, Gent, 1975, blz. 55 e.v., inz. blz. 59-62.

MOONS, H., *Ouderlijk gezag en ouderlijke aansprakelijkheid: wetswijzigingen en wetsvoorstellen*, in *Actori incumbit probatio*, Antwerpen, 1975.

118. De wet van 8 april 1965 betreffende de jeugdbescherming droeg de uitoefening van het ouderlijk gezag aan beide ouders gezamenlijk op, met dien verstande evenwel dat indien zij het niet eens waren de wil van de vader doorslaggevend was, maar de moeder het recht had om zich tot de jeugdrechtbank te wenden.

Uit de voorbereidende werken van de wet op de jeugdbescherming blijkt dat de wetgever aan de vader geen opper-recht wilde toekennen, maar enkel om praktische redenen aan diens wil voorrang verleende, nl. om de rechtszekerheid van derden te verzekeren, om onverwijld beslissingen in het dagelijks leven te kunnen nemen, om te vermijden bij meningsverschillen telkens beroep te moeten doen op de rechtbank. Dit neemt niet weg dat de volledige gelijkheid tussen beide echtgenoten door de wet van 8 april 1965 nog niet werd verwezenlijkt en verklaart geenszins waarom aan de vader eerder dan aan de moeder voorrang moest verleend worden, hoe onverantwoord dit sociologisch ook mocht lijken (1). De moeder beschikte weliswaar over een recht om zich tot de jeugdrechtbank te wenden, maar dit recht hield een ernstige discriminatie in ten opzichte van de vrouw: zij moest het initiatief nemen tot het geding en bovendien was zij als eiseres gehouden tot het leveren van het bewijs (2).

Naast het theoretisch bezwaar van de blijvende discriminatie van de vrouw, bestonden ook praktische bezwaren tegen de wet van 8 april 1965, vooral in verband met de toestand van derden. Om zeker te zijn dat zij op een rechtgeldige wijze handelden eisten de derden het optreden van beide echtgenoten. Indien zij alleen met de vader onderhandelingen voerden en met hem tot een overeenkomst kwamen, waren zij niet zeker van de instemming van de moeder met de verichte handeling; de moeder kon haar recht om zich tot de jeugdrechter te wenden uitoefenen. Kwam daarentegen enkel de moeder opdagen dan was er het gevaar dat de wil van de vader miskend werd en de moeder als contracterende partij dus niet bevoegd was. Vaak werd een geschreven machtiging van de vader geëist (3).

119. De wet van 1 juli 1974 poogt een oplossing te geven zowel voor dit theoretisch als voor dit praktisch bezwaar. Voortaan oefent één

(1) „Sociologiquement elle apparaît contestable, compte tenu de ce que les fonctions de ménagère et d'éducatrice sont plutôt du domaine de la femme que de la compétence de l'homme. Ceci se vérifie même dans les ménages, de plus en plus nombreux, où la femme travaille au-dehors” (KELERS, A., *L'évolution de la puissance paternelle*, o.c., blz. 47).

(2) NUYTINCK, H., o.c., 1346.

(3) NUYTINCK, H., l.c.

van de ouders het gezag uit over de persoon van het kind en beheert de goederen, behoudens het recht van de andere om zich in het belang van het kind tot de jeugdrechtsbank te wenden.

Man en vrouw worden als evenwaardige partners behandeld; als deelgenoot in het huwelijk draagt elke echtgenoot de gevolgen van de daden verricht door de andere (1).

De wettekst gaat uit van het principe dat, indien beide ouders samenleven, de gelijkheid van de ouders slechts ten volle geëerbiedigd wordt wanneer een van de ouders alleen de beslissing kan treffen en „getuigt van een geloof in de samenwerking tussen de echtgenoten gedurende het huwelijk, gesteund op een wederkerig stilzwijgend mandaat” (2).

AFDELING 2

RECHTSVERGELIJKING

120. Het regime van de ouderlijke macht was ook in onze buurlanden het voorwerp van min of meer recente wijzigingen: in Duitsland door het Gleichberechtigungsgesetz van 1 juli 1958, in Nederland door de wet van 3 april 1969 tot invoering van Boek I van het nieuwe burgerlijk wetboek, in Frankrijk door de wet van 4 juni 1970 op het ouderlijk gezag.

In Duitsland en Nederland blijft de rol van de vader overwegend.

121. In Nederland bezitten beide ouders gedurende hun huwelijk de ouderlijke macht over hun minderjarige kinderen (art. 246i NBW). Zij oefenen deze macht ook gezamenlijk uit. Bij verschil van inzicht is de wil van de vader echter beslissend (art. 246,2). Indien de beslissing van de vader kennelijk in strijd is met of ernstige gevaren oplevert voor de zedelijke of geestelijke belangen of voor de gezondheid van het minderjarig kind, is de kinderrechtster op verzoek van de moeder bevoegd die beslissing teniet te doen (art. 246,3). Nederland kent dus vrijwel eenzelfde regeling als de Belgische onder gelding van de wet van 8 april 1965.

(1) NUYTINCK, H., o.c., 1347.

(2) *Parl. Besch., Kamer*, 1974, 20 juni 1974, nr. 112/2, blz. 3.

122. De Duitse wet beperkt het overwicht van de vader iets meer. Beide ouders bezitten de ouderlijke macht (art. 1526 EGB). Zij oefenen deze uit in gemeen overleg in het belang van het kind. In geval van onenigheid moeten ze trachten het eens te worden (art. 1627 BGB). Is dit niet het geval dan beslist de vader, maar hij moet rekening houden met het standpunt van de moeder. Indien de vader volhardt in de niet naleving van zijn verplichtingen een oplossing in der minne na te streven in geval van onenigheid en rekening te houden met het standpunt van de moeder in zijn beslissingen, of als zijn gedrag strijdig is met het belang van het kind, kan de voogdij-rechtbank de moeder machtigen te beslissen over aangelegenheden betreffende het bestuur van de persoon of van de goederen van het kind in het belang van het kind (art. 1628 BGB).

123. De Franse wet stelt, zoals de Belgische, beide ouders op volledig gelijke voet. Artikel 372 C. civ. fr. verwoordt die gelijkheid echter anders dan artikel 379 B.W.: „Pendant le mariage, les père et mère exercent *en commun* leur autorité. Si les père et mère ne parvenaient pas à s'accorder sur ce qu'exige l'intérêt de l'enfant, la pratique qu'ils avaient précédemment pu suivre dans des occasions semblables leur tiendrait lieu de règle. A défaut d'une telle pratique ou en cas de contestation sur son existence ou son bien fondé l'époux le plus diligent pourra saisir le juge des tutelles qui statuera après avoir tenté de concilier les parties". Artikel 372-2 beschermt de derden: een ouder die alleen optreedt in de gebruikelijke handelingen betreffende de persoon van het kind wordt ten aanzien van derden geacht te handelen in overeenstemming met de andere.

124. België voorziet een identieke regeling voor ouderlijk gezag en wettelijk beheer, dit in tegenstelling tot Nederland (art 247,1 NBW) Frankrijk (art. 389 C.C.) en Duitsland (art. 1629 BGB) waar van een principiële gelijkheid van vader en moeder op dit vlak geen sprake is en waar de vader het bewind voert over het vermogen van het kind en het kind vertegenwoordigt.

AFDELING 3

KRITIEK

125. Om een einde te stellen aan de discriminatie van de vrouw op gebied van ouderlijk gezag had de wetgever twee mogelijkheden:

ofwel vertrouwde hij de uitoefening van het ouderlijk gezag toe aan beide ouders *gezamenlijk*, met daarmee samengaand voor beiden een recht om zich tot de rechter te wenden;

ofwel vertrouwde hij de uitoefening van het ouderlijk gezag toe aan elk der ouders *afzonderlijk*, met daarmee samengaand voor de niet optredende ouder een recht om zich tot de rechter te wenden.

„Beide oplossingen bieden voor- en nadelen. Een gezamenlijke beslissing verhoogt de zekerheid van derden, maar is in de praktijk niet soepel hanteerbaar. Maakt men daarentegen één van de ouders bevoegd, dan wordt het gelijkberechtigingsideaal ten eerste gehuldigd, maar men mag de ogen niet sluiten voor het gevaar van tegenstrijdige daden en van veelvuldiger ingrijpen van de rechter in intern-familiale aangelegenheden” (1).

126. Onze voorkeur gaat naar een syteem van gezamenlijke uitoefening van de ouderlijke macht, naar Frans model, en wel om volgende redenen:

1. De nieuwe regel is zeer pragmatisch, maar strijdig met een van de fundamentele principes van het huwelijk: de samenwerking in het kader van een levensgemeenschap. Voor de normale gezinssituatie, waarin man, vrouw en kinderen samenleven ligt de regeling van de gezamenlijke beslissing veel meer voor de hand, zonder afbreuk te doen aan de gelijkheid van beiden. Wij zien inderdaad niet in waarom een gelijkheid-met-samenwerking minder waarde zou hebben dan een gelijkheid-zonder-samenwerking.
2. Het concurrentieel beslissingsrecht zal, veeleer dan de onenigheid tussen ouders te beperken, deze aanmoedigen. In gezinnen waar een goede verstandhouding heerst is dat gevaar misschien niet zo groot. Voor de feitelijke gescheiden gezinnen gelden bijzondere regels. Er is echter nog een derde categorie van gezinnen, die van de ouders die nog samenleven, maar waarin elke verstandhouding en goede wil zoek geraakt is. De wet van 1 juli 1974 biedt hen de mogelijkheid om elkaar voortdurend te tergen en de kinderen zullen daarvan het grootste slachtoffer zijn (2).
3. Het concurrentieel beslissingsrecht geeft aanleiding tot onoverkomelijke moeilijkheden in de betrekkingen met derden. Zo bijvoor-

(1) NUYTINCK, H., o.c., 1365.

(2) NUYTINCK, H., o.c., 1366.

beeld wanneer beide ouders — te goeder trouw — ieder afzonderlijk het kind laten inschrijven in een verschillende school of een onroerend goed van het kind verhuren aan verschillende huurders? De derden die zo, te goeder trouw, met de ene respectievelijk de andere ouder contracteren sluiten beide een rechtsgeldige overeenkomst. En wat dan? Moet één van die overeenkomsten vernietigd worden? Welke? Hoe? Wat moet er gebeuren als beide ouders nalaten zich tot de rechter te wenden? (1).

In de praktijk zullen de derden, om verwikkelingen te vermijden, geneigd zijn om telkens voor iedere rechtshandeling die iets om het lijf heeft, de tussenkomst te vragen van de twee echtgenoten.

In geval van afzonderlijk beslissingsrecht geschiedt het verhaal van de ene echtgenoot tegen een beslissing van de andere meestal *a posteriori*. Eerst wordt de niet optredende echtgenoot voor een voldongen feit — de beslissing van de andere — gesteld, nadien wordt de derde voor een voldongen feit — het verhaal van de niet optredende echtgenoot — gesteld.

Deze nadelen vindt men niet in geval van gezamenlijke uitoefening van de ouderlijke macht: een echtgenoot zal zich vóór de gezamenlijk te verrichten handeling tot de rechter wenden.

Men verwijt het systeem van de gezamenlijke uitoefening van de ouderlijke macht een gebrek aan soepelheid. Daaraan kan verholpen worden door de regel van het stilzwijgend mandaat in beperkte mate te laten spelen, bijvoorbeeld naar Frans voorbeeld: een ouder die alleen optreedt in de gebruikelijke handelingen betreffende de persoon of de goederen van het kind wordt ten aanzien van derden te goeder trouw geacht te handelen in overeenstemming met de andere.

4. De meeste attributen van de ouderlijke macht *lato sensu* worden door beide ouders gezamenlijk uitgeoefend: beide ouders moeten hun toestemming verlenen tot het huwelijk van hun minderjarige kinderen (art. 148 B.W.), beide ouders moeten in de adoptie van hun minderjarig kind toestemmen (art. 348 B.W.), het optreden van beide ouders is in principe vereist om een minderjarige van meer dan 15 jaar te ontvoogden (art. 447 B.W.), tot het drijven van handel is voorafgaande machtiging nodig door beide ouders van de ontvoogde minderjarige van meer dan 18 jaar (art. 4.W.Kh.).

(1) VIEUJEAN, E., o.c., blz. 60.

HOOFDSTUK II

IN GEVAL VAN FEITELIJKE SCHEIDING

127. De wet van 1 juli 1974 voorzag voor het eerst een bijzondere regeling voor de uitoefening van het ouderlijk gezag in geval van feitelijke scheiding. Het nieuwe artikel 373, 2e lid B.W. bepaalt: „Bij feitelijke scheiding is alleen de echtgenoot die de materiële bewaring van het minderjarig kind heeft, gerechtigd het gezag over de persoon van het minderjarig kind uit te oefenen, behoudens het recht van de andere echtgenoot zich tot de jeugdrechtbank te wenden, uitsluitend in het belang van het kind”.

Het verdient inderdaad aanbeveling in geval van feitelijke scheiding van het principe van de gezamenlijke uitoefening van de ouderlijke macht af te wijken. De oplossing van de wet van 1 juli 1974 is weer pragmatisch, maar het kan gevaarlijk zijn in een conflictsituatie dergelijke draagwijdte aan een materiële, niet door de rechter bekrachtigde bewaring te verlenen.

De ouder die de werkelijke materiële bewaring uitoefent kan die bewaring zowel op een feitelijke wijze als langs gerechtelijke weg bekomen hebben. Een feitelijke materiële bewaring kan het gevolg zijn van een wederrechtelijk optreden van één der echtgenoten. Bovendien hoe kunnen derden uitmaken dat ze met een feitelijk gescheiden echtgenoot, die de materiële bewaring uitoefent, te doen hebben?

Het lijkt ons verkieselijk alleen aan een materiële bewaring door de rechter bekrachtigd, de alleenuitoefening van het ouderlijk gezag te koppelen.

Voor natuurlijke ouders kan eenzelfde oplossing gelden.

HOOFDSTUK III

GEDURENDE EEN GEDING TOT ECHTSCHEIDING OF SCHEIDING VAN TAFEL EN BED OF NA ECHTSCHEIDING OF SCHEIDING VAN TAFEL EN BED

128. Het is wenselijk ook in dit geval de uitoefening van de ouderlijke macht alleen toe te vertrouwen aan de ouder die de hoede over het kind bekwam (1).

(1) Zie GERLO, J., *Het bestuur over de persoon en de goederen van de kinderen na echtscheiding*, R.W., 1974-1975, 705 e.v.

HERVORMINGSVOORSTEL

129. Artikel 373 B.W. wordt als volgt gewijzigd :

373.1 In de regel wordt de ouderlijke macht door de ouders gezamenlijk uitgeoefend.

Zijn zij het niet eens, dan hebben beiden het recht zich tot de jeugdrechtbank te wenden, in het belang van het kind.

373.2 Gedurende een geding tot echtscheiding of scheiding van tafel en bed of na echtscheiding of scheiding van tafel en bed oefent de ouder, aan wie de hoede werd toevertrouwd (1), de ouderlijke macht alleen uit. De andere kan zich tot de jeugdrechtbank wenden in het belang van het kind.

373.3 De feitelijk gescheiden levende ouder of de natuurlijke ouder die de hoede over een minderjarig kind, door de jeugdrechtbank bekrachtigd, heeft, oefent alleen het ouderlijk gezag over dat kind uit, de andere ouder kan zich tot de jeugdrechtbank wenden in het belang van het kind.

373.4 In geval van overlijden van één der ouders wordt de ouderlijke macht uitgeoefend door de overlevende ouder. In geval de afstamming van een natuurlijk kind slechts ten overstaan van één ouder vaststaat, wordt de ouderlijke macht uitgeoefend door die ouder (2).

130. Als-enig-ander aanvaardbaar hervormingsvoorstel vermelden we dat van de Belgische vereniging van vrouwelijke juristen, dat soepeler is, maar minder rechtzekerheid biedt (3):

„Behoudens de uitzonderingen door de wet voorzien wordt de ouderlijke macht uitgeoefend :

1. door de vader of de moeder wanneer deze samenwonen ;
2. door de ouder die de hoede over het kind heeft wanneer ze niet samenwonen
3. door de overlevende ouder na het overlijden van één onder hen.

De ouder die de ouderlijke macht niet uitoefent behoudt echter het recht om zich te wenden tot de jeugdrechtbank in het belang van het kind”.

(1) Welke ouder die hoede bekomt, wordt in de titel echtscheiding bepaald.

(2) Er is geen reden om de ouder in die gevallen een voogdij op te dringen.

(3) Ongelijkheden tussen man en vrouw in het Belgisch recht, blz. 39.

ENKELE DISCRIMINATIES TUSSEN VADER EN MOEDER

131. Werd wat de betrekkingen tussen de ouders en hun kinderen betreft de discriminatie ten nadele van de moeder op het gebied van de ouderlijke macht door de wet van 1 juli 1974 opgeheven, op verscheidene andere domeinen van de relatie ouder-kind blijft een vorm van discriminatie bestaan, meer bepaald inzake aangifte van de geboorte van het kind, naam van het kind, nationaliteit van het kind, woonplaats van het kind en burgerlijke aansprakelijkheid voor het kind.

1. *Aangifte van de geboorte van het kind*

132. Luidens artikel 56 B.W. wordt de geboorte van het kind aangegeven door de vader, of bij gebreke van de vader, door de doctoren in de geneeskunde of de heelkunde, vroedvrouwen, officieren van gezondheid of andere personen die bij de bevalling tegenwoordig zijn geweest; en als de moeder buiten haar woning bevalt, door de persoon ten wiens huize zij is bevallen.

De vrouw moet de gelegenheid worden gegeven ook zelf de aangifte van de geboorte van haar kind te doen. Artikel 56 B.W. moet dan luiden: „De geboorte van het kind wordt aangegeven door de vader of de moeder of bij gebreke van de vader of de moeder „door ...”. Om de vrouw de gelegenheid te geven zelf de geboorte van het kind te melden, moet de te korte aangiftetermijn van drie dagen, voorzien door artikel 55 B.W., opgevoerd worden tot tien dagen (1).

2. *Naam van het kind*

133. De verkrijging van de familienaam is één van de gevolgen van de afstamming langs vaders-zijde. Dit belangrijk beginsel is nergens in de wet ingeschreven. Het volgt uit de gewoonte en wordt enigszins bevestigd in artikel 57 B.W. waarin de enige aanduidingen die in verband met het kind voorgeschreven zijn, zijn geslacht en zijn voornamen betreffen (2).

Het wettig kind draagt de naam van zijn vader. Het onwettig kind draagt de naam van zijn vader, indien het door hem erkend werd, ook al geschiedde de erkenning door de vader na de erkenning door

(1) Belgische vereniging voor vrouwelijke juristen, o.c., blz. 7.

(2) Cass., 6 december 1900, *Pas.*, 1901, I, 70; — Cass., 28 maart 1958, *Pas.*, 1958, I, 843.

de moeder (1). Het alleen door de moeder erkend onwettig kind en het door geen van beide ouders erkend onwettig kind krijgen de naam van de moeder (2). Het is de vraag of de discriminatie tussen man en vrouw, tussen wettige en onwettige, erkende of niet-erkende, kinderen op gebied van naamgeving, door de mensen als dusdanig wordt gevoeld. Dat deze discriminatie niet louter formeel is, moge blijken uit de voor- en nadelen van diverse namenstelsels.

134. Verschillende andere stelsels zijn inderdaad denkbaar in verband met namenrecht:

- a. de echtgenoten doen een keuze uit één van beider geslachtsnamen, om deze gekozen naam als familienaam voor hen en hun kinderen te laten fungeren. In Duitsland bestaat een wetsvoorstel in die zin (3). Een dergelijk stelsel kan echter een bron van betwistingen tussen echtgenoten zijn;
- b. de kinderen dragen de naam van hun moeder. Inderdaad, „*mater semper certa est*”. Meteen zou de discriminatie tussen wettige en onwettige kinderen opgeheven worden. Hier ontstaat echter een discriminatie ten nadele van de man, maar een min of meer gerechtvaardigde discriminatie en dus eigenlijk niet helemaal een discriminatie;
- c. een volledig nieuw namenrecht, uitgaande van een strikte gelijkheid van man en vrouw, wordt door verschillende Europese auteurs voorgesteld, in Frankrijk door de Griek Constantin Despotopoulos (4), in Duitsland door Jurgen Voigt (5) en in Nederland door Mei Lie Tan (6).

Dit alleen op het eerste gezicht vrij ingewikkeld systeem ziet er als volgt uit:

- (1) Bij een huwelijk voegen voortaan zowel de man als de vrouw elkaars geslachtsnaam achter de eigen naam, zodat beiden een dubbele naam krijgen en wel dezelfde namen maar in omgekeerde volgorde

schematisch: $AB \times BA$

Een voordeel vergeleken met het huidige systeem is, dat men nu ook ziet met welke vrouw een man getrouwd is.

(1) Cass. fr., 4 juni 1946, *R. P. Not.*, 1947, 211.

(2) De naam van de moeder moet steeds in de geboorteakte vermeld worden ook al erkent zij haar kind niet: Cass., 14 november 1853, *Pas.*, 1854, I, 10).

(3) Nu is de naam van de man de wettelijke Duitse gezinsnaam.

(4) *Sur le nom de famille*, *Rev. trim. dr. civ.*, 1969, blz. 716-722.

(5) *Zeitschrift für das gesamte Familienrecht*, 1972, blz. 187-189.

(6) *Namenrecht in het licht van de emancipatie van de vrouw*, *N.J.*, 1975, blz. 108-112.

- (2) De kinderen krijgen de beide namen van de ouders zodat ze herkenbaar zijn als kinderen van die twee ouders.

De meisjes krijgen de namen in de volgorde waarin moeder ze draagt, de jongens krijgen de namen in de volgorde waarin vader ze draagt

schematisch	jongen	AB
	meisje	BA

Het voordeel dat alle gezinsleden dezelfde namen dragen, zoals dit in het huidige stelsel het geval is, blijft behouden. Daarnaast ontstaat een nieuw voordeel, nl. dat de geslachtsnamen van man en vrouw in hun kinderen voortleven, voor de man in de mannelijke linie en voor de vrouw in de vrouwelijke linie.

- (3) Een nieuw probleem duikt op als de kinderen met dubbele namen zelf weer gaan trouwen. Om te vermijden dat het aantal geslachtsnamen van generatie op generatie zou verdubbelen wordt volgende oplossing voorgesteld:

bij een huwelijk vervangt men de achterste geslachtsnaam door de voorste geslachtsnaam van de huwelijkspartner

schematisch	BA × CD	AB × FE
	= BC × CB	= AF × FA

Men behoudt aldus het dubbele-namen-systeem, beide echtgenoten dragen nu weer twee dezelfde namen in omgekeerde volgorde. Hun kinderen heten weer naar beide ouders.

En klein nadeel is wel dat wanneer broer en zuster (AB en BA) beiden trouwen, ze geen identieke namen meer dragen (AF en BC) (1).

- (4) Blijft het probleem van de onwettige kinderen. Dit kan als volgt opgelost worden:

– het door beide ouders erkend natuurlijk kind krijgt de dubbele naam van de vader of van de moeder naargelang het om een natuurlijke zoon of dochter gaat (zelfde regel als voor de wettige kinderen);

– het alleen door de moeder erkend natuurlijk kind krijgt de naam van die moeder als het een meisje is, en krijgt de naam van zijn grootvader langs moederszijde als het een jongen is;

(1) Voor andere voor- en nadelen: zie TAN, M.L., o.c., blz. 111-112.

- het allen door de vader erkend natuurlijk kind krijgt de naam van die vader als het een jongen is en de naam van zijn grootmoeder langs vaderszijde als het een meisje is;
- het door geen van beide ouders erkend kind krijgt een fictieve naam.

Aldus kan de naam als kenmerk van onwettigheid worden geëlimineerd.

3. *Nationaliteit van het kind*

135. Het wettig kind dat geboren is, zelfs in een vreemd land, van een vader die op het ogenblik van de geboorte Belg is, is zelf ook Belg (art. 1, 1° K.B. 14 december 1932). In België wordt toepassing gemaakt van de regel „*ius sanguinis paterni*”. Het natuurlijk kind heeft de nationaliteit van de ouder die het eerst erkende (1); in geval van gelijktijdige erkenning door beide ouders bekomt het de nationaliteit van de vader.

136. De Duitse wetgever heeft de emancipatie van de vrouw ook in het nationaliteitsrecht willen verwerkelijken.

Vroeger verwierf het wettig kind van een Duitser de nationaliteit van zijn vader, het onwettig kind van een Duitse de nationaliteit van zijn moeder (2). Bij wet van 20 december 1974 werd § 4 van het Reichs- und Staatsangehörigkeitsgesetz aanzienlijk gewijzigd. Vanaf 1 januari 1975 verwerven ook de wettige kinderen van een niet-Duitse vader en een Duitse moeder de Duitse nationaliteit.

De tekst van § 4 lid 1 luidt nu:

„Durch die Geburt erwirbt die Staatsangehörigkeit

1. das eheliche Kind, wenn ein Elternteil Deutscher ist;
2. das nichteheliche Kind, wenn seine Mutter Deutsche ist”.

Het nadeel van de Duitse regeling is dat een groot aantal mensen aldus een dubbele nationaliteit krijgt. Na 1 januari 1975 geboren kinderen, van wie de moeder Duitse en de vader Belg is, zijn bi-patriden. Als alle landen ter wereld de Duitse oplossing zouden overnemen, zou er op het gebied van nationaliteitsrecht een grote wanorde ontstaan. Iemand wiens ouders en grootouders een qua nationaliteit gemengd huwelijk hadden gesloten, zou een hele collectie nationaliteiten verwerven.

(1) Dit terwijl het steeds de naam krijgt van de vader, als die het erkent. Een onlogisch onderscheid tussen naam en nationaliteit van het natuurlijk kind.

(2) § 4, Reichs- und Staatsangehörigkeitsgesetz.

137. Om dit euvel te vermijden stelt de Nederlandse auteur G.R. de Groot (1) voor de (Belgische) nationaliteit *iure sanguinis* zowel *a patre* als *a matre* te laten verwerven, maar verder te bepalen, dat iemand die door geboorte meerdere nationaliteiten bezit, bij het bereiken van een bepaalde leeftijd de (Belgische) nationaliteit slechts behoudt als hij verklaart dit te willen, of — dit gaat nog verder — afstand doet van andere nationaliteiten.

Zelfde auteur ziet nog een betere oplossing in een beroep op het *ius soli*-element. Zo zou men kunnen bepalen dat een persoon (Belg) is, als ten tijde van zijn geboorte beide ouders de (Belgische) nationaliteit bezaten. Als slechts één van de ouders (Belg) was, verwerft iemand de (Belgische) nationaliteit als hij in (België) is geboren, of anders geen nationaliteit zou bezitten. De Groot besluit met een vraag: „Zou het nastreven van rechtsgelijkheid van man en vrouw op het gebied van het nationaliteitsrecht in (België) ook nu in 1975 nog „Prinzipienreiterei” betekenen (en dus kennelijk typisch Duits zijn)? Of is men in Duitsland rijper dan in ons land voor de gedachte, dat de emancipatie van de vrouw op alle gebieden verwezenlijkt dient te worden?” (2). Op gebied van nationaliteitsrecht, meer nog dan op gebied van namenrecht, moet de emancipatie van de vrouw spoedig kunnen verwerkelijkt worden.

4. Woonplaats van het kind

138. Artikel 108 B.W. bepaalt: „Een niet ontvoogde minderjarige heeft zijn woonplaats bij degene die zijn wettelijk beheerder is. Wanneer de ouders die geen gemeenschappelijke woonplaats hebben beiden wettelijk beheerder zijn van de niet ontvoogde minderjarige, dan heeft deze zijn woonplaats bij zijn vader”.

Dit artikel is strijdig met artikel 389 B.W. zoals dit werd gewijzigd door de wet van 1 juli 1974. De discriminatie die het ten aanzien van de gehuwde vrouw inhield werd impliciet afgeschaft door deze wet. Artikel 108 B.W. wordt best als volgt gewijzigd: „Een niet ontvoogde minderjarige heeft zijn woonplaats bij zijn ouders. Wanneer deze geen gemeenschappelijke woonplaats hebben, heeft de niet ontvoogde minderjarige zijn woonplaats bij diegene van zijn ouders die er de hoede over heeft”.

(1) Nationaliteitsrecht en emancipatie van de vrouw in de Bondsrepubliek, *N.J.*, 1975 (blz. 782-787), blz. 786.

(2) DE GROOT, *o.c.*, blz. 787.

5. *Burgerlijke aansprakelijkheid voor het kind*

139. Artikel 1384, lid 2 B.W. bepaalt: „De vader, en de moeder na het overlijden van de man, zijn aansprakelijk voor de schade veroorzaakt door hun minderjarige kinderen die bij hen inwonen”.

Dit artikel dient aangepast, reeds sinds de wet van 8 april 1965 en vooral sinds de wet van 1 juli 1974 tot wijziging van de artikelen 373 en 389 B.W. Het wetsvoorstel Lagasse van 8 oktober 1974 (1) geeft — mits lichte wijzigingen — een goede oplossing: „De ouders zijn hoofdelijk aansprakelijk voor de schade veroorzaakt door hun minderjarige kinderen die bij hen inwonen. Wonen de ouders niet samen dan is de ouder die de hoede over een kind heeft aansprakelijk voor de schade door dat kind veroorzaakt”.

BESLUIT

140. De emancipatie van de vrouw stuit in onze maatschappij nog op talrijke hinderpalen van diverse aard.

De juridische hinderpalen kunnen gemakkelijk weggewerkt worden. Juridische gelijkschakeling van beide geslachten impliceert, dat geen enkele wettelijke regeling de man of vrouw in een bevoorrechte positie behoort te plaatsen, tenzij biologische verschillen tussen man en vrouw een ongelijke behandeling eisen.

De volledige handelingsbekwaamheid van de gehuwde vrouw mag geen enkele uitzondering meer kennen. Terzake het beheer van het huwelijksstelsel, welk dit ook weze, moeten man en vrouw gelijke bevoegdheden krijgen.

De Belgische wetgever opteert voor een gemeenschap beperkt tot de aanwinsten. Een daarbij passende regeling van het erfrecht van de langstlevende echtgenoot wordt uitgewerkt: deze erft de gemeenschapsgoederen in volle eigendom, de andere goederen in vruchtgebruik als er geen kinderen zijn; zijn er wel kinderen dan erft hij gans de nalatenschap in vruchtgebruik.

De hervormingsplannen van de Belgische wetgever, die een sluitend geheel en een grote vooruitgang vormen, gaan niet ver genoeg.

Als geldelijk statuut van de echtgenoten moet de voorkeur gegeven worden aan een algemene gemeenschap van goederen. De langstlevende echtgenoot moet aanspraak kunnen maken op de volle eigendom van de ganse nalatenschap. Wat de organisatie van de familie

(1) *Parl. Besch., Senaat, 1974-1975, nr. 394.*

aangaat dient het recht voor alles rekening te houden met het werkelijk sociaal gebeuren van de normale betrekkingen tussen echtgenoten: welnu, de meeste echtgenoten maken geen onderscheid tussen hun goederen in de dagelijkse werkelijkheid van hun huisgezin en in de meeste gezinnen wordt de langstlevende echtgenoot in het bezit gelaten van de nalatenschap.

De voorgestelde oplossingen, ook deze van de gezamenlijke uitoefening van de ouderlijke macht, verstevigen de instelling van het huwelijk, levensgemeenschap gebaseerd op de samenwerking van de echtgenoten. Het verlies door de man van zijn titel van gezinshoofd, vaak gezien als bedreiging voor de goede werking van het huwelijk als instelling, is evenzeer een noodzaak in het kader van een gezonde en moderne huwelijksfilosofie.

SOMMAIRE

L'ÉGALITÉ DE L'HOMME ET DE LA FEMME ET LE CODE CIVIL

Il ne peut être question de discrimination de droit entre hommes et femmes que lorsque que la loi réserve un traitement inégal à l'homme et la femme alors qu'un traitement égal était possible.

L'égalité juridique des deux sexes implique qu'aucun texte légal ne peut placer l'homme ou la femme dans une position privilégiée à moins que les différences biologiques entre hommes et femmes n'exigent un traitement inégal.

La femme non mariée est placée par le Code civil sur pied d'égalité avec l'homme, à une seule exception près: la théorie dépassée des comourants dans notre droit des successions, mais l'abolition de cette théorie est proche.

La femme mariée ne peut donner entre-vifs sans l'assistance ou le consentement spécial de son mari, ou sans y être autorisée en justice (art. 905 C.C.).

La femme mariée se trouve encore dans une position d'infériorité en ce qui concerne le choix de la résidence conjugale (art. 213 C.C.), bien que la loi du 30 avril 1958 ait supprimé la puissance maritale et l'incapacité juridique de la femme mariée.

La femme mariée sous un régime de communauté de biens ne peut pas valablement accepter une succession sans l'autorisation de son mari ou de justice (art. 776 C.C.). Hormis cette exception, elle possède depuis 1958 la pleine capacité juridique mais ses pouvoirs sont limités en ce qui concerne tant la communauté que ses biens propres: les actes juridiques qu'elle accomplit sans l'autorisation de son mari ne sont pas nuls, mais ils ne sont pas opposables au mari et à la communauté; la communauté, gérée par le mari, ayant la jouissance des biens propres de la femme, celle-ci ne peut engager que la nue propriété de ces biens.

Il est clair que toutes ces discriminations doivent être abrogées, ce qui sera chose faite dans un avenir très proche.

En Belgique, le régime matrimonial de droit commun est depuis 1804 celui de la communauté des meubles et des acquêts, sous la direction du mari.

Le projet de loi adopté le 29 avril 1976 par le Sénat prévoit l'introduction d'un régime de communauté limitée aux acquêts, dont l'administration est confiée aux deux époux sur pied d'égalité.

Le régime le plus simple est pourtant celui de la communauté universelle des biens, celle-ci correspondant le mieux à l'idée que le mariage est une communauté de vie et d'intérêts basée sur la solidarité des époux ainsi qu'à la réalité sociologique de la vie quotidienne dans la majorité des ménages.

Au conjoint survivant qui n'est ni divorcé ni séparé de corps, mais qui est en concours avec des parents au degré successible, la loi du 20 novembre 1869 n'accorde qu'un droit d'usufruit sur les biens du conjoint prédécédé.

Le projet de loi modifiant les droits successoraux du conjoint survivant, voté par la Chambre le 12 février 1976, élargit sensiblement les droits de ce conjoint survivant dans la succession du prémourant : au lieu d'être successeur irrégulier sans saisine, il devient héritier à part entière et du même coup réservataire. Si le défunt ne laisse pas de descendants, le conjoint survivant a droit en propriété à tous les biens, qui faisaient partie de la communauté existant entre les époux, ainsi qu'à l'usufruit de tous les autres biens. Si le défunt laisse des descendants, le conjoint survivant a droit à l'usufruit de toute la succession.

On peut se demander s'il ne conviendrait pas d'accorder une priorité absolue aux prétentions successorales de l'époux survivant. Dans la plupart des ménages, la majorité des biens sont communs et ont été acquis ensemble par les deux époux. Les descendants ne peuvent faire valoir sur ces biens autant de droits que l'époux survivant, qui a participé à leur acquisition.

La loi du 8 avril 1965 sur la protection de la jeunesse confiait l'exercice de l'autorité parentale aux père et mère conjointement. En cas de dissentiment entre eux, l'égalité de principe disparaissait cependant : dans ce cas, la volonté du père prévalait, mais la mère avait un recours devant le tribunal de la jeunesse.

Depuis l'entrée en vigueur de la loi du 1 juillet 1974, le père ou la mère exerce l'autorité sur la personne des enfants et administre leurs biens, sauf le droit de l'autre époux de se pourvoir devant le tribunal de la jeunesse, uniquement dans l'intérêt de l'enfant.

Une autre possibilité serait de confier l'exercice de l'autorité parentale aux deux époux conjointement, avec pour chacun, en cas de dissentiment, un droit de recours devant le tribunal. L'exercice disjoint ou concurrentiel est pratique, mais donne lieu à des difficultés dans les rapports avec les tiers. L'exercice conjoint de l'autorité parentale, bien que moins souple, offre plus de sécurité juridique et est plus conforme à l'un des principes fondamentaux du mariage : la coopération dans le cadre d'une communauté de vie.

SUMMARY

THE EQUALITY BETWEEN HUSBAND AND WIFE IN THE CIVIL CODE

The problem of legal discrimination between husband and wife can only arise when husband and wife are treated unequally by the law where an equal treatment might have been possible.

The equal treatment by the law of both sexes implies, that no legal regulation places neither husband or wife in a privileged position, except when biological differences between man and woman demand such a different treatment.

In the Civil Code, the woman who is not married, i.e., „feme sole” is dealt with in the same manner as is the male, with one exception however: the out of date „commorientes” doctrine, which is about to be abolished.

The „feme covert”, i.e., the married woman, cannot effectuate a donation *inter vivos* except with the assistance or the special permission of her husband, or after having obtained special leave by the Court (section 905 Civil Code).

The „feme covert” is placed in a subordinate position with reference of the choice of the conjugal residence (section 213 Civil Code), irrespective of the statute of april 30, 1958 which abolished the marital authority and the legal incapacity of the married woman.

The married woman, married under the statutory community of property, cannot accept an inheritance without the permission of her husband or leave by the court (section 776. Civil Code). Since 1958, she has the full capacity to contract — with this one exception, — but she has not the full authority to contract. The juridical acts which she executes without permission of her husband are not void, but can not be opposed against him or the community of goods; she can only dispose of the bare ownership of her personal belongings, as the usufruct of this property is vested in the community which is administered by the husband.

It is clear that these discriminations must be abolished. This will happen in the near future.

Since 1804 the regime of matrimonial property rights in Belgium, is the statutory community of movables and acquisitions, under the administration of the husband.

The bill that was passed by the Senate on April 29, 1976 introduces a community limited to the gains, that is to be administered by both spouses in an equal way.

However, the simplest type of community is the general community of property, which fits the best with the idea that marriage is a purposeful community for life, and with the sociological reality of the day-to-day life of the vast mass of the households.

The statute of November 20, 1896, solely grants the surviving spouse, when he comes in competition with the relatives in line of succession, usufruct to the property of the deceased spouse, but only when he is not divorced or separated from bed and board.

The bill regarding the modification of the inheritance rights of the surviving spouse, which was voted by the Chamber of representatives on February 12, 1976, substantially enlarges the rights of the surviving spouse in the estate of the deceased spouse: instead of being an irregular successor without seisin, he is to become a full legal heir and he will also enjoy a compulsory portion.

When there are no descendants, he will inherit the full ownership of the goods which made out the community of goods that existed between the spouses and he will have the usufruct to all belongings of the deceased.

When there are descendants, then he will inherit the usufruct of the complete estate.

The question can be put whether one is not to give an absolute priority to inheritance claims of the surviving spouse.

In most of the families, most of the goods are goods of the community acquired by both of the spouses together. The descendants can claim their rights thereto in a lesser degree as can the surviving spouse, who acquired them jointly.

The statute of april 8. 1965, regarding the protection of youth, granted the exercise of the parental rights to both parents jointly, under this assumption however, that in case they could not reach an agreement, the will of the father was to be preponderant, with a right of the mother to adress herself to juvenile court.

Since the statute of july 1. 1974, one of the parents exercises the parental authority over the minor and administers his property, with the right of the other to adress himself to the juvenile court and this in the best interest of the minor.

Another possibility is to grant the excersion of the parental authority to both the parents jointly, together with a right of appeal for both of them to the court.

The rival authority to decide is, practical, but it gives raise to difficulties in the relationships with third parties.

The joint excersion of parental authority offers more legal security though it is less subtle and fits better with the fundamental principles of marriage namely: a common life in the frame-work of a community for life.

ZUSAMMENFASSUNG

DIE GLEICHHEIT VON MANN UND FRAU UND DAS BURGERLICHE GESETZBUCH

Juristische Diskriminierung gibt es nur wenn Mann und Frau durch das Gesetz ungleich behandelt werden wo eine gleiche Behandlung möglich war.

Juristische Gleichschaltung der Beiden Geschlechtern impliziert daß kein Gesetz dem Mann oder der Frau eine bevorrechtigte Position geben darf, aüßer wenn die biologische Unterschiede zwischen Mann und Frau eine ungleiche Behandlung fordern.

Die nicht-geheiratete Frau ist im bürgerlichen Gesetzbuch dem Mann gegenüber gleichberechtigt. Es gibt nur eine Ausnahme: die überholte „Commorientes“ Theorie im Erbrecht, die fast abgeschafft ist. Die geheiratete Frau kann keine Schenkung zu Lebzeiten machen ohne Beistand oder besondere Zustimmung ihrer Mann, oder ohne dazu durch dem Richter mandatiert zu sein (art. 905 Burgerlijk Wetboek).

Die geheiratete Frau befindet sich noch in einer minderwertigen Position was die Wahl des ehelichen Aufenthaltsortes betrifft (art. 213 B.W.), selbst nach dem Gesetz vom 30 April 1958, die die eheliche Macht und die juristische Unfähigkeit der geheirateten Frau hat abgeschafft. Die in Gütergemeinschaft geheiratete Frau kann keine Erbschaft annehmen ohne Erlaubnis des Mannes oder des Richters (art. 776 B.W.). Seit 1958 ist auch sie — nebst diese Ausnahme — völlig handlungsfähig, aber nicht völlig handlungszuständig: die Rechtsgeschäfte, die sie ohne Erlaubnis ihres Mannes macht sind nicht nichtig, aber dem Mann und der Gemeinschaft gegenüber nicht wirksam; weil der Nießbrauch der persönlichen Gütern der Frau in der durch dem Mann verwalteten Gemeinschaft kommt, kann sie nur das nackte Eigentum ihren persönlichen Gütern ver-

pflichten. Es ist deutlich das diese Diskriminierungen alle aufgehoben werden sollen.

In Belgien ist das Ehegüterrecht des gemeinen Rechtes seit 1804 die Fahrnisgemeinschaft und Zugewinnngemeinschaft unter Verwaltung des Mannes.

Das Gesetzentwurf das am 24 Juni 1976 im Parlament angenommen würde beabsichtigt die Einführung einer Zugewinnngemeinschaft, die auf gleichen Weise durch beiden Ehegatten verwaltet wird. Das meist einfache System ist aber die allgemeine Gütergemeinschaft, das am besten der Idee entspricht daß die Ehe eine teleologische Lebensgemeinschaft ist. Es drückt juristisch die Ehegemeinschaft des Lebens und des Gewinns aus, die die soziologische Wirklichkeit der meisten Haushaltungen ist.

Das Gesetz vom 20 November 1896 verleiht dem überlebenden Ehegatten oder Ehegattin, die nicht gescheiden oder von Tisch und Bett getrennt ist, nur ein Recht von Nießbrauch auf den Güter der vorverstorbenen Ehehälften, wenn es auch Verwandten in erblichen Grad gibt.

Das Gesetzentwurf für die Änderung des Erbrechts der überlebenden Ehehälften, am 12 Februar 1976 im Parlament angenommen, erweitert bedeutend die Rechte der überlebenden Ehehälften in der Hinterlassenschaft des Vorverstorbenen: statt unregelmässiger Nachfolger ohne kraft Gesetzes eintretenden Besitzentwerb wird er gesetzmässiger und gleich reservatairer Erbe. Wenn es keine Nachkommen gibt, erbt er das Eigentum ohne Belastung mit Nießbrauch der Güter, die Teil ausmachen der Gemeinschaft, die es zwischen den Ehegatten gab, und den Nießbrauch auf alle Güter der Vorverstorbenen. Wenn es doch Nachkommen gibt erbt er den Nießbrauch auf der ganzen Erbschaft.

Soll aber nicht am erbrechtlichen Anspruch der Ehehälften absoluter Vorzug gegeben worden ? In den meisten Familien sind die meiste Güter Gemeinschaftsgüter, erworben durch den beiden Ehegatten zusammen. Die Nachkommen können hierauf weniger Anspruch machen als der überlebende Ehegatten, der sie mit erworben hat.

Im Jugendschutzgesetz vom 8 April 1965 sind Vater und Mutter gleichberechtigt: sie üben die elterliche Gewalt gemeinsam aus. Bei Meinungsverschiedenheiten wird die grundsätzliche Gleichberechtigung aber aufgehoben: der Wille des Vaters ist ausschlaggebend, aber die Mutter kann das Jugendgericht anrufen.

Seit das Gesetz vom 1. Juli 1974 übt einer der Eltern die Gewalt aus über den Person des Kindes und verwaltet seine Güter. Der anderer hat aber das Recht das Jugendgericht anzurufen, im Belang des Kindes. Eine andere Möglichkeit könnte sein das Anvertrauen der Ausübung der elterlichen Gewalt an beiden Eltern zusammen, mit einem Recht für beiden den Richter anzurufen. Die heutige gesetzliche Regelung ist wohl praktisch, gibt aber Schwierigkeiten in den Beziehungen mit Dritten. Die gesamtliche Ausübung der elterlichen Gewalt ist weniger gefügig, bietet aber mehr Rechtssicherheit und beantwortet besser an einem der fundamentalen Prinzipien der Ehe: das Zusammenleben im Rahmen einer Lebensgemeinschaft.